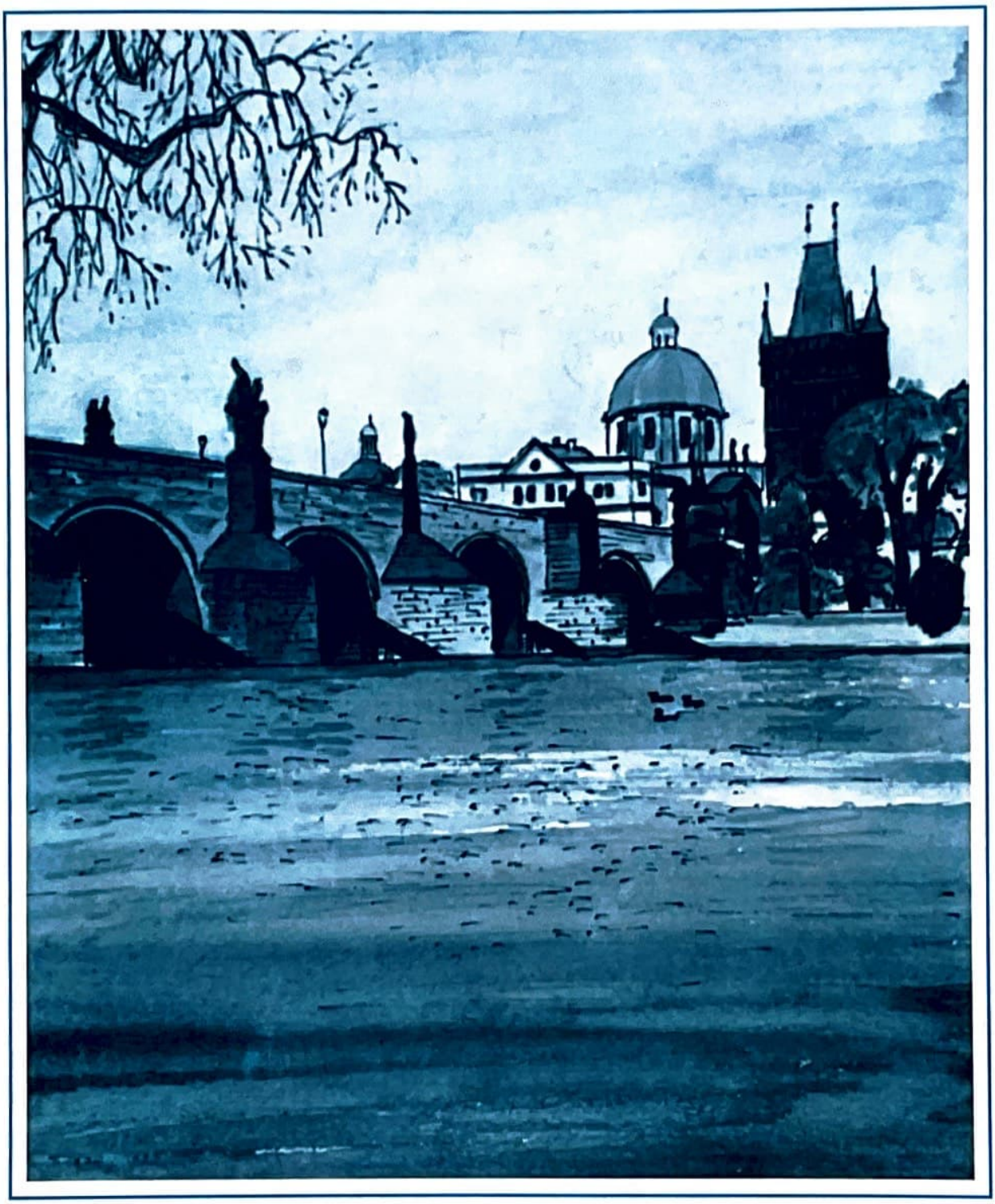
№ 2
квітень - червень
2000

ПОРОГИ

Часопис для українців у Чеській республіці

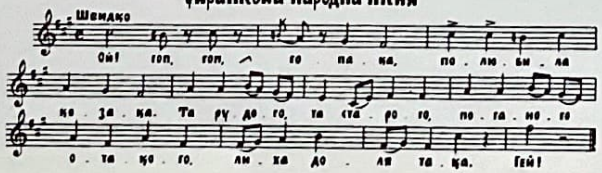
Зденек Млчох: Карлів міст

Časopis pro Ukrajince v České republice č. 2, duben - červen 2000

ОЙ ГОП ГОПАКА!

українська народна пісня

Ганна Коцур

... Не дай нам, Господи,
утратити свій голос,
і глухота нехай нас
обминає!
Нехай у землю рідну
ляже колос -
вона не зраджує,
вона з колін
поволі
вгору піднімає.

ПОРОГИ

квітень-червень **2000**

Хроніка громади 2

Празьке дзеркало 6

Незалежність 18

Українська панорама 26

Нашого квіту по всьому світу 30

Не хлібом єдиним 32

До нас пишуть 34

Про нас 35

ПОРОГИ

Інформаційний культурно-політичний квартальник для українців у Чеській республіці

№2, квітень-червень 2000, рік VIII
підписано до друку 30 червня 2000
тираж: 600 примірників

Видає:
Українська ініціатива
в Чеській республіці
Реєстрація: МК ČR/7044

Голова редколегії: Богдана Костюк

Відповідальна редколегія:
Лідія Райчинець
Ленка Кнап
Василь Чинч
Іван Білий

Почесна редколегія:
Орест Бараник (Чикаго)
Сергій Білокінь (Київ)
Василь Верига (Торонто)
Віра Матичак (Мюнхен)
Микола Неврлий (Братислава)
Юрій Рейт (Варшава)

Співпрацівник редакції в Україні:
доц. Ярослав Швець
290 057 Львів, а/с 9270
тел. 00380/0322/35-60-85

За опубліковані фактографічні дані відповідає автор статті.
Редакція залишає за собою право не у всьому погоджуватися з думками і поглядами авторів, скорочувати матеріали і виправляти мову.
Рукописи не повертаються.

Часопис друкується з фінансовою допомогою
Уряду Чеської республіки

Časopis je vydáván s finanční podporou vlády České republiky

Адреса УГЧР:
UIČR, Vodičkova 30, 110 00 Praha 1
Česká republika

Адреса редакції - для листів:
Baarova 11, 140 00 Praha 4
Česká republika
Tel./fax: 02/612-158-99

Друкує:
Typo Kolín, tel. 0321/76 20 81
ve spolupráci
se STUDIO PRESS s.r.o. Čáslav
tel. 0322/314 957

Початком квітня у празькому Греко-католицькому соборі св. Климента члени Клубу української молоді УЧР та українська громадськість столиці Чехії вшанували пам'ять ідеолога українського націоналізму д-р Дмитра Донцова.

Після святої Літургії о. Євген Кочіш відправив пам'ятну панахиду, віруючі молилися за Дмитра Донцова, який все своє життя жертвував для кращої долі рідного народу. Як повідомила газета "Шлях перемоги": "Будитель дивився з портрета у вишиваному рушнику своїм орлиним поглядом і закликав, щоб більше було серед нас "козаків", а не "убогих свинопасів".

Група шанувальників Дмитра Донцова перед Греко-католицькою церквою св. Климента після Панахиди.

Фото: із редакційного архіву

◆ ◆ ◆

Рада Європи та об'єднання "Коекзістенція" організували конференцію під назвою "Чи потрібна національним меншинам політична партія?".

Захід відбувався 8 квітня ц.р. у містечку Хотєбуз недалеко Чеського Тєшіна. Крім інших гостей, взяв участь у роботі конференції й Василь Ваник, голова Регіональної організації ОУПУ з центром в Острави.

◆ ◆ ◆

На основі запрошення Міністерства освіти України та Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім. Т. Шевченка номінувала українська ініціатива в Чеській республіці голову Регіональної організації УЧР у Зліні Василя Чинча як свого представника на Міжнародну конференцію "Національне виховання", яка проходила 14-15 квітня ц.р. у Києві.

◆ ◆ ◆

Асоціацію національних об'єднань, співзасновником якої стала й Українська ініціатива в Чеській республіці, прийняв 18 квітня ц.р. віце-прем'єр Чеської республіки Павел Рихетски. У двохгодинній розмові йшлося, зорема, про підготовку Закону про національні меншини, що він готує на рівні Ради для нацменшин уряду ЧР.

◆ ◆ ◆

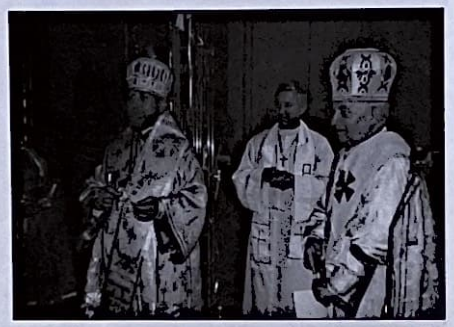
25 квітня запросила Мерія міста Праги та неприбуткова організація "Глобеа" представників Української ініціативи в ЧР та інших національних товариств взяти участь у одноденній конференції "Захист національних меншостей в Європі", яка відбупася у залі засідань Мерії. УЧР представляв на цьому заході голова Клубу української молоді Олег Зайнуллін та Соня Штверакова-Зайнулліна.

◀ *Голова Клубу української молоді УЧР Олег Зайнуллін під час конференції в Мерії столиці Праги.*

Фото: із редакційного архіву

Традиційно і весело зустріли члени Клубу української молоді УЧР Великодні свята. Після посвячень пасхальних страв у Греко-католицькій церкві св. Климента в Празі вони організували спільну неформальну українську зустріч на Кампі - одному із празьких островів на річці Влтаві. Співи та молодечі забави гурту української молоді викликали зацікавлення майоритетного населення, яке, на той час, свої свята вже давно відсвяткувало.

Під час урочистих святкувань у Греко-католицькій церкві св. Климента в Празі, 30 квітня ц. р.

Фото: із редакційного архіву

Члени та прихильники Клубу української молоді УЧР на Великодні свята 30 квітня ц. р.

Фото: із редакційного архіву

Пасхальна „гостина" членів та прихильників Клубу української молоді УЧР на Кампі.

Фото: із редакційного архіву

Любов до матері - символ любові до Батьківщини

14 травня 2000 р. Обєднання українок в Чеській Республіці урочисто відзначило День матері. Привітала гостей Овдотія Погориляк, а вступне слово виголосила доц. Тетяна Беднаржова.

"З пахощами й буйноцвіттям весни", сказала вона крім іншого, "приходить на вулиці і майдани, на площі і в наші домівки свято Матері. Свято має глибоке коріння на Україні. Наші предки святкували свято Лади - богині весни, радості, шлюбу, покровительки материнства. На початку минулого століття церковна громада називала травень місяцем Матері Божої і в другу неділю травня відбувалися богослужіння за здоров'я матерів."

У 1914 р. конгрес США прийняв постанову про введення нового державного свята - Дня Матері. Символом пам'яті стала квітка на грудях дітей: рожева означала шану живій матері, а біла - померлій. Вперше в Україні, в Галичині, це свято відзначалося в 1922 році. Після 1939 року воно було заборонено. Але не лише в Галичині відзначався День Матері, але й у часи тоталітарної системи на Східній Україні подекуди святкували це свято.

Кожний, хто приходив у сільську Павлишську школу, яку 25 років очолював відомий педагог В. Сухомлинський, міг побачити на великому плакаті слова, звернені до матері: "Мати, пам'ятай, що ти головний педагог, головний вихователь, від тебе залежить майбутнє суспільства; а далі ще більший стенд, звернений уже до дітей: "Бережіть матерів, без матері немає ні поетів, ні героїв".

З квітами для всіх присутніх жінок, зі щирими вітаннями, перед жінками виступив голова Клубу української молоді УЧР Олег Зайнуллін. А гості, у розкутій, неформальній атмосфері, за накритим столом, розважалися до самого вечора.

Т.Б.

Про історію святкувань Дня матері розповідає голова Організації українських жінок Тетяна Беднаржова.

Фото: із редакційного архіву

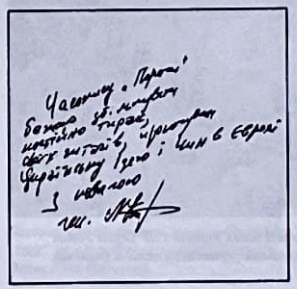
Слово мовить Пані Павліна Бенони.

Фото: із редакційного архіву

◆ ◆ ◆

14 травня 2000 р. Прибула до Праги військова делегація України, яка через столицю ЧР проводила вже вчетверте поломницький путь до Люрду.

Делегація побувала у Греко-католицькому храмі св. Климента в Празі, згодом зустрілася із представником Клубу української молоді УЧР Олегом Зайнуллін, який гостям показав історичні пам'ятники столиці Чехії. Один із представників українських офіцерів, зацікавившись нашим часописом, передав письмові вітання Вам, читачам "Порогів".

Марафонські змагання завершили представники КУМ УЧР перед собором св. Климента.

Фото: із редакційного архіву ▶

У Міжнародному празькому марафоні, який щороку проходить у столиці Чехії, вже традиційно взали участь три члени Клубу української молоді УЧР, які у формах організації пробіжали найдовшу трасу.

Члени Клубу української молоді УЧР перед стартом на Міжнародному празькому марафоні.

Фото: із редакційного архіву ▶

Спортсмени-марафонці підтримували не тільки члени й прихильники УЧР, але й випадкові прохожі.

Фото: із редакційного архіву

"Прага - серце народів" - чотирьохденний фольклорний фестиваль народів та національних меншин відбувся під егідою міністра культури Чеської республіки Павла Достала 25-28 травня ц.р. у рамках програми "Прага - європейське місто культури 2000". Головним організатором, як і в минулому році, стало словацьке товариство "Лімбора", у співпраці зі Союзом мадярів Чехії, Українською ініціативою в ЧР, Конгресом німців у ЧР, Конгресом поляків у ЧР, грецькими товариствами.

Напередодні відкриття фестивалю у Вртбовському саду, прийняв всіх організаторів та керівників колективів заступних старости столиці Отто Кехнер. Треба зазначити, що Мерія столиці Праги фінансово поділялася на організації фестивалю.

На запрошення Української ініціативи в Чеській республіці прибув до Праги ансамбль пісні і танцю "Іршава" з одноіменного міста в Закарпатській Україні, який прибув завдяки неабиякій допомозі Посольства України в ЧР.

"Іршава" заполонила своїм темпераментом та виконанням всіх глядачів у театрі "У Гасічу", на Староместській площі, на гала-концерті в театрі "На Фідловачце".

А фольклорний парад від Маріянської площі до амфітеатру на Староместській площі під українськими прапорами, під звуки українських пісень, під вигуки /випадкових навколопрохожих українців не тільки з України, але й з інших країн/ ... мав надзвичайно приємну атмосферу.

Відвідавши концерт "Іршави" на Староместській площі, і відчувши атмосферу, створену прихильниками УІЧР, вирішив Надзвичайний і Повноважний посол України в ЧР Сергій Устич запросити фольклорний колектив та всіх організаторів УІЧР до будинку Посольства України в ЧР. А тут всі присутні дійсно відчули, що означає українська гостинність, відчули щирість рідного слова, мовленого послом України.

Приємно зазначити, що український колектив, за словами фахівців, належав до найкращих, які брали участь у фестивалі "Прага-серце народів".

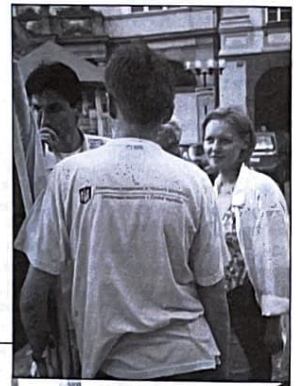
На сцені, на Староместській площі, виступає „Іршава".
Фото: із редакційного архіву

Колектив „Іршава" та організатори заходу перед будинком Посольства України в ЧР.
Фото: Лідія Райчинець

Члени „Іршави" гуртуються до фольклорного параду.
Фото: із редакційного архіву

Члени Клубу української молоді УІЧР перед виступом колективу „Іршава".
Фото: Лідія Райчинець

Публіка на Староместській площі вітає на сцені український колектив „Іршава".
Фото: Лідія Райчинець

Надзвичайний і Повноважний посол України в ЧР Сергій Устич (у центрі) приймає за гостинним українським столом іршавчан.
Фото: Олег Зайнуллін

Повідомлення!!!

Повідомляємо всіх наших членів та читачів часопису "Пороги", що у нашому офісі поміняно номер тел./факсу: **02/41484142.**

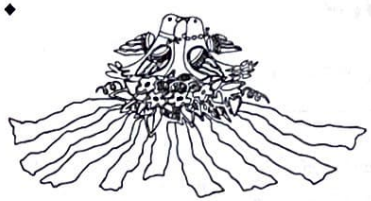
УІЧР

Мистецтвознавець, працівник радіо "Свобода" пані Оксана Пеленська у співпраці зі Слов'янською бібліотекою при Національній бібліотеці ЧР та Посольством України в ЧР підготувала надзвичайно цікаву й корисну виставку: "Українська студія пластичних мистецтв у Празі" /1923-1939/, вернісаж якої відбувся 30 травня ц.р. у просторах Національної бібліотеки. Виставку було реалізовано за підтримкою Фундації Канадського інституту українських студій з фондів Фонду україністики Дмитра Степовика.

◆ ◆ ◆

Друга палата Парламенту ЧР - Сенат вже вдруге організував футбольний турнір національних меншин, який відбувся 3 червня ц.р. на празькому стадіоні Дєканка. У змаганні взяли участь українські хлопці, які вже вторік склали спортивну команду. Під керівництвом та із спонсорською допомогою Пана Романа Митрюка, мали спортсмени достойні умови для того, щоб гідно репрезентувати українську національну меншість, згуртовану під дахом Української ініціативи в ЧР. Про цікавий захід інформувало Чеське радіомовлення й інші засоби масової інформації.

◆ ◆ ◆

Український вокально-інструментальний гурт "Ігніс" з Праги, що його діяльність відновлено під дахом УІЧР, працював тиждень у студії пряшівського радіомовлення з метою професійного запису для потреб видання платівки Сі-Ді. У ті ж дні виступив колектив двічі на Свидницькому фестивалі.

Частина членів вокально-інструментального українського гурту „Ігніс" під час роботи у пряшівській студії.
Фото: Лідія Райчинець

На Міжнародній конференції "Десять років демократії /1989-2000/. Здобутки і втрати" у Свиднику, організованій Європейським Конгресом Українців, Музеєм українсько-руської культури у Свиднику та Асоціацією україністів Словаччини виступила з доповіддю голова УІЧР мгр. Лідія Райчинець.

Президія Міжнародної конференції у Свиднику.
Фото: Лідія Райчинець

◆ ◆ ◆

Товариство допомоги з західноческого міста Яхимов, яке співпрацює з Українською ініціативою в Чеській республіці, пригорнуло вже повторно українських дітей з Вишгороду, які прибули до Чехії лікуватися і зміцнити організм, оскільки їхнє місто належить до тих, які сильно забруднені після чорнобильської трагедії.

Завдяки співпраці з Організацією українських жінок ЧР, отримали діти з чорнобильської зони змогу жити в українських сім'ях під час екскурсії до столиці Чехії.

А 29 червня ц.р., дякуючи порозумінню дирекції арцієпископської гімназії, зустрілися українські діти в рамках школи з чеськими учнями, виконавши перед ними та перед запрошеними представниками української діаспори свій репертуар - українські пісні та танці.

Певна річ, що присутні жінки та представники УІЧР принесли дітям дрібні подарунки.

АКЦІЯ БУДЬМО!

Українці!
Не цураймося свого! Будьмо гідними нащадками наших предків!

Під час перепису населення в наступному році будемо зголошуватися до свого роду, якому нема перекладу!!!

Будьмо!!!

Práce profesorů a studentů Studia
Autorka výstavy: Oksana Palens'ka

Ivan Kurach: Portrét muže

30. května 2000 16.00 hod.
Národní knihovna ČR, Praha 1, Klementinum 190

ДАЛЕКЕ ЗБЛИЗЬКА

Українська Студія пластичних мистецтв у Празі

/Оксана Пеленська - мистецтвознавець, працівник радіо "Свобода" - автор унікальної виставки творів професорів і студентів вищого навчального закладу в міжвоєнній Чехословаччині. Експозиція виставки стала першою публікацією віднайдених авторкою творів низки видатних українських митців, доля яких пов'язана з тодішньою Чехословаччиною й значною мірою відбиває життя української еміграції того періоду./

Тетяна Княжицька: Ліс (1937)

30 травня 2000 р. у приміщенні Національної бібліотеки Чеської республіки в Празі відбувся вернісаж виставки віднайдених архівів скарбів Української Студії пластичних мистецтв, яку, крім авторки проекту Оксани Пеленської, підготували працівники Слов'янської бібліотеки та Посольства України в ЧР.

Автор виставки пані Оксана Пеленська коротко заявила: "Українська студія пластичних мистецтв була заснована в Празі в грудні 1923-го року. З перших років свого існування і до початку 50-х років Студія здобула і утримувала авторитет важливого осередку українського мистецького життя за кордоном України. За задумом організаторів і засновників Студія, яку найчастіше називали Українською Академією, давала своїм студентам систематичні знання в ділянці образотворчого мистецтва і архітектури. Цьому відповідала і академічна по своїй суті навчальна програма Студії - чотири роки навчання з п'яти дисциплін - малярства, скульптури, рисунку, архітектури і прикладного мистецтва. Після закінчення випускниками присвоювався ступінь майстра мистецтв /Magister Artis/.

У 1924 р. з нагоди відкриття Студії відбулась інаугураційна виставка творів її професорів, яка започаткувала традицію щорічних виставок творів викладачів і студентів Студії. Славу і авторитет Української Студії і нині творять імена відомих митців І. Кульця, І. Мозалевського, С. Мако, В. Цимбала, Н. Левитської, Р. Лісовського, Г. Мазепи, М. Бринського та багатьох інших. Одним із засновників Студії та її першим директором був Д. Антонович.

Як по суті, єдиний навчальний заклад такого рівня, празька Українська Студія пластичних мистецтв привернула до себе увагу не тільки української інтелігенції, а й творчої молоді сусідніх держав, передусім Австрії, Польщі, Росії, Угорщини. Та насамперед, потрібно зазначити значну роль Студії в міжвоєнних десятиліттях для чеського мистецького середовища. Тільки у "Новому словнику чехословацьких образотворчих митців" П. Томана /P. Toman - Nový slovník československých výtvarných umělců, Praha, 1947/ знаходимо понад 50 імен чеських і словацьких художників, які здобули в Українській студії добру професійну підготовку. Важливо зазначити також, що як діяльність Студії, так і робота багатьох інших українських наукових, навчальних і освітніх установ міжвоєнного періоду були можливими завдяки уважному і доброзичливому ставленню в цілому до української еміграції з боку уряду тодішньої Чехословаччини, зокрема її президента Т. Г. Масарика.

Після війни, в умовах соціалістичної Чехословаччини діяльність Студії, як і всіх інших українських установ була принижена. Тільки після "оксамитної" революції 1989 р. стало можливим опрацювання архівних матеріалів.

Восени 1998 р. працівниками Слов'янської бібліотеки було виявлено унікальну збірку - кілька сотень творів малярства і графіки українських митців - викладачів і студентів Української Студії пластичних мистецтв у Празі. Після понад півстолітньої перерви виставка є першим знайомством широкого кола глядачів з творчістю українських художників Студії. Створені ними образи приближають далеке минуле, в якому мрія про незалежність України живила талант і давала силу бачити майбутнє."

Чисельна публіка, яка з великим задоволенням оглянула цікаві експонати, висловлювала авторці проекту - пані Оксані Пеленській слова вдячності за її цінну, кропітку роботу, метою якої було побачити далеке зблизька.

-ред- ◆

Галина Мазепа: Чоловік під деревом

Василь Касіян: Сім'я (1923)

◆ ◆

Taťjana Bednářová
FEDIR STEŠKO
pedagog a hudební teoretik

ACADEMIA PAEDAGOGICA UCRAINENSIS - PRAGAE - У В П І

Ukrajinské vysoké školy pedagogické M. Drahomanova v Praze

55 років тому помер Федір Стешко

визначний український педагог, теоретик-музиколог

Український народ дав світові чимало визначних діячів науки, культури, громадсько-політичного життя, які не з власної волі змушені були працювати поза межами України. Імена багатьох із них упродовж десятиліть в умовах тоталітарної системи замовчувалися, їхня діяльність висвітлювалася спотворено, хоч кожен з них зробив вагомий внесок у скарбницю української та світової науки та культури.

Із здобуттям незалежності України настав час національно-духовного відродження, коли треба робити усе для відновлення історичної справедливості. За цих умов очищаються від накипу брехні славні імена українських політиків, вчених, літераторів, митців, об'єктивно трактуються події і явища минулого, що дозволяє сучасникам, особливо молоді, глибше пізнати корені українського народу. В цьому сенсі набуває особливого звучання влучний вислів Максима Рильського "Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього, хто не відає про славу своїх предків, той сам не вартий пошани".

Серед численних несправедливо зневажених імен, на яких ще донедавна лежало тавро забуття - ім'я професора Українського високого педагогічного інституту ім.Драгоманова в Празі Ф. Стешка. Не зважаючи на велику і багатогранну наукову діяльність проф. Ф. Стешка, досі не опубліковано жодного узагальнюючого дослідження про його життєвий шлях та творчу спадщину.

7-го липня 1923 року з ініціативи Українського громадського комітету, очолюваного Микитою Шаповаловим та Софією Русовою, відбулося відкриття Українського високого педагогічного інституту ім. Драгоманова в Празі. У 1924 році інститут складався з чотирьох факультетів: літературно-історичного, природничо-географічного, фізико-математичного та музично-педагогічного. Серед академічного персоналу були такі велетні науки як академік І. Горбачевський, С. Рудницький, Л. Білецький Д. Чижевський, С. Русова, С. Сірополко, В. Петрів,

С. Ніжинський, В. Сімович, В. Щербаківський.

Музично-педагогічний відділ складався з двох кафедр: теорії музики, композиції та історії музики, а також чотирьох педагогічних класів (фортепіано, диригентури, вокалу, скрипкового).

Професійний рівень педагогічного колективу був дуже високий. Першим деканом був Федір Якименко (1876-1945), старший брат відомого українського композитора Якова Степового, відомий піаніст, диригент, музикознавець. На відділі викладачами теорії музики та композиції працювали відомі західноукраїнські композитори, які закінчили консерваторію в Празі, вчилися у таких відомих чеських композиторів, як Вітєслав Новак, Йозеф Сук та інші.

Теорію музики викладав Василь Барвінський (1888-1963) - педагог, диригент, піаніст, доктор музикознавства, композитор, критик. Професором відділення від 1923 до 1928 рр. був відомий композитор, блискучий піаніст, доктор філософії Нестор Нижанівський (1893-1940). Професоркою УВПІ, празької консерваторії та субдиригентом капели Олександра Кошиця була Платоніда Щуровська-Россиневич. Студенти інституту навчалися у неї диригування.

Одним з професорів інституту був найвидатніший історик української культури, професор історії мистецтва Дмитро Антонович. Професором всесвітнього та українського мистецтва інституту був відомий історик-мистецтвознавець, інженер-архітектор, етнограф, бібліограф, графік Володимир Січинський (1894-1962).

У 1927 році, після відїзду проф. Ф. Якименка до Парижа, став деканом відділення відомий музикознавець, педагог, бібліограф проф. Федір Стешко (1877-1944), який одночасно завідував кафедрою історії музики. Його діяльність, на жаль, і сьогодні маловідома в українському музикознавстві та історії педагогічної думки на Україні.

Він народився у селі Кам'янці на Чернігівщині. Навчався в Київській духовній семінарії, короткий час був душпастирем. Закінчив Військово-юридичну академію в Петербурзі. Був членом військового суду у Владивостоці, де у 1917-1920 рр. брав участь в українському політичному і громадському житті. З 1920 року опинився на еміграції в Празі. Музичну освіту здобув на філософському факультеті Карлового університету, де вивчав музичні науки та естетику. Лекції з історії та теорії української музики викладав не лише у Педагогічному інституті, але і в Українському вільному університеті в Празі. Одночасно працював бібліографом в архіві слов'янської музики Слов'янського інституту в Празі. Був головою Українського музичного товариства в Празі.За його редакцією музичне товариство надрукувало п'ять випусків вокальних творів німецьких композиторів XIX ст. з перекладом тексту українською мовою.

Ф. Стешко займався транскрипцією нотного письма зі старовинних церковних книг, партесним співом, літургічними творами греко-католицьких священиків-композиторів Закарпаття, таких як Е. Талапкович, І. Бокшай та ін. У Хорватії переписував старослов'янські літургічні книги православного обряду, переклав на українську мову кілька праць західноєвропейських музикантів, а саме Карла Рімана, Зігфріда Науманна, Станіслава Баттє.

У 1936 році на основі дисертаційної праці "Чеські музиканти в українській церковній музиці" (з історії галицько-української церкви) отримав на філософському факультеті Карлового університету в Празі титул доктора музичних наук.

Спадщина проф. Ф. Стешка велика і різноманітна. Науковий інтерес становить його дослідження "Походження Ф. Достоєвського". Автору вдалося зібрати матеріал, який стосується генеалогічних коренів видатного російського письменника. З них з'ясовується, що Достоєвський був з українського роду.

Проф. Ф. Стешко - один із вагомих дослідників історії української музики, зокрема XVII-XVIII ст. У Празі 1942 року вийшла унікальна праця Ф. Стешка "Березовський і Моцарт". У західноєвропейській музичній літературі Ф. Стешкові вдалося знайти підтвердження, що Березовського (раніше від Моцарта) було обрано почесним членом багатьох музичних академій. Болонська академія надала йому титул академіка 9-го жовтня 1770 року, Моцарту - 15-го травня 1771 року.

Неабиякий інтерес викликає і грунтовна стаття Ф. Стешка про одного з найвидатніших чеських композиторів, диригента та хормейстера Зденека Фібіха.

Про визначного композитора, педагога, фольклориста і піаніста XVII ст. Івана Прача, чеха за походженням, проф. Ф. Стешко опублікував грунтовну статтю "Ян Прач - один із перших збирачів та гармонізаторів українських народних мелодій".

Статею "Бортнянський та Чайковський" Ф. Стешко розповів читачеві про історію видання "повної збірки" церковно-музичних творів Д. Бортнянського, яка вийшла в Москві за редакцією П. І. Чайковського (видання П. Юнгенсена).

Чайковський захопився цією працею, бо сам виявляв великий інтерес до церковно-музичної творчості. Написав "Літургію" і у 1881 році приступив до праці над "Всенощною". Цінним є огляд Ф. Стешка свідчень чужинців про українську пісню, українську музику XVIII ст., особливо церковну. Автору вдалося з розрізнених, виданих у багатьох країнах світу праць, а також із рукописних пам'яток зібрати багатогранний, цікавий своєю неповторністю та суб'єктивністю сприймання матеріал про видані музичні здібності українців, гарні голоси та співучий талант.

Грунтовно проаналізував проф. Ф. Стешко чеські музичні часописи, дав оцінку таким визначним чеським музикантам як А. Ступці, Й. Гиблеру, Ф. Ріхтеру, К. Ганке, А. Едлічці.

Винятково актуальне значення мають такі праці проф. Ф. Стешка як "Перші українські натодруки", "Джерела до історії початкової доби церковного співу на Україні", "З історії української музики XVII ст.: "Церковна музика Галичини", "Церковна музика на Підкарпатській Русі", "Перші українські церковні композиції", які відзначаються високим науковим рівнем.

Працюючи над історією української музики та студіюючи її розвиток у Галичині, Ф. Стешко натрапив на слід значної участі в цьому розвитку чеських музикантів, котрі були не лише вчителями співу чи диригентами церковних хорів та оркестрів, а й впливали на розвиток української церковної музики як автори, що писали церковні композиції. Важко повірити, що ця сторона українсько-чеських взаємин зовсім не була досліджена не лише в українській, а й у чеській історіографії.

У праці "Чеські музиканти в українській церковній музиці" (з історіографії галицько-української церковної музики" Ф. Стешко дослідив діяльність таких чеських музикантів як В. Роллечек, В. Зрзавий, Л. Седлак, Ф. Лоренц, А. Нанке, які працювали в царині української церковної музики.

Висока музична інтелігентність, ретельна та невтомна праця чеських композиторів, диригентів, мистецько складений репертуар сприяли тому, що грекокатолицький хор здобув велику славу не лише в Галичині, а й за її межами.

Безумовно, вивчення діяльності чеських музикантів у Галичині важлива справа як для української історичної науки та мистецтва, так і для чеської. Спадщина проф. Ф.Стешка ще чекає своїх дослідників. Тим самим україністика збагатиться ще одним іменем, з яким пов'язані досягнення в багатьох галузях української науки та мистецтва.

Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова в Празі, деканом та професором у якому працював Федір Стешко - це один із яскравих фактів, невіддільних від історії українського національного відродження. Ті, хто віддав в ім'я майбутнього свого народу, Української держави, всі сили й знання, залужили, щоб їх імена були вписані в літопис найкращих надбань і культурних здобутків українців.

Тетяна Беднаржова, Прага ◆

Валерій ВЛАСЕНКО

Його шанували у Чехії

/до ювілею славетного пасічника/

Виповниться 225 років від дня народження відомого українського пасічника, засновника раціонального бджільництва - Петра Прокоповича.

Ім'я цього аматора бджолярської справи було відоме не лише в Україні, але і за кордоном. Винайдений ним рамочний вулик згодом поширився по всьому світі. Визнанням заслуг П. Прокоповича на ниві пасічництва стало святкування його ювілеїв. Так було у 1915 р., коли на Чернігівщині відзначали 140-у річницю з дня народження Петра Прокоповича. Десять років по тому ювілей пасічника святкували і за кордоном у Чехословаччині /ЧСР/.

Як повідомлялося на сторінках часопису "Кооперативний Альманах", що виходив у ЧСР, 25 грудня 1925 р. у Празі заходами Об'єднання бджолярських організацій ЧСР було влаштовано урочисте засідання з нагоди 150-і річниці з дня народження П. Прокоповича. На ньому були виголошені вітальні телеграми від Товариства "Українське пасічництво" /Львів/, Товариства "Просвіта" /Львів/, Товариства пасічників при Український господарській академії в Подєбрадах /ЧСР/. Надійшли вітання і від голови Центрального союзу пасічників ЧСР Ванчури та редактора чеського часопису "Бджолярський огляд" Кітцбергера. У засіданні взяли участь чеські й українські фахівці, громадські діячі, вчені та студенти празьких вузів. На засіданні були присутні секретар Центрального союзу пасічників ЧСР Шмідлік, професор українських вищих шкіл у Празі Д. Антонович, І. Горбачевський, Ф. Швець та ін. Доповіді виголосили професор С. Шелухін та М. Боровський. Вони відзначили роль П. Прокоповича на ниві бджолярства, пригадали основні віхи біографії пасічника.

Народився Петро Прокопович 29 червня /за старим стилем/ 1775 р. у с. Мітченки Конотопського повіту /тепер Бахмацького р-ну Чернігівської обл./ в родині священика. Закінчив Київську духовну академію. Після відбуття військової служби оселився у маєтку батька, придбав невеличку ділянку землі й зайнявся землеробством. А у 1800 р. купив бджіл. Знання про догляд доводилося здобувати самотужки, оскільки на той час бракувало книжок з пасічництва. Згодом він вже мав пасіку у 550 вуликів та отримував з неї досить високий прибуток. Набувши досвіду у галузі бджолярства, Петро Прокопович вирішив організувати навчання селян цій справі. Наприкінці 20-х років XIX ст. зі згоди начальства та схвалення правління Московського товариства сільського господарства, котре тоді ж й обрало його своїм членом, П. Прокопович відкрив у селі Мітченки першу в імперії школу бджільництва. А через два роки переніс її до села Пальчики, де придбав для неї 80 десятин землі. Цим заходом вчений заклав систему поширення знань про пасічництво.

Доповідачі відзначили також і те, що Петро Прокопович вперше у світі отримав чистий сотовий мед без розплоду та попереднього знищення бджіл.

Наприкінці урочистого засідання було зорганізовано комітет для збору коштів фонду імені П.Прокоповича. До його складу увійшли представники чеських й українських пасічних організацій. Того ж дня була влаштована виставка літератури про П.Прокоповича, малюнків і картограм з пасічництва.

Сподіваємося, що черговий ювілей славетного пасічника буде належним чином відзначено як в Україні, так і українською громадою в Чеській республіці.

Суми ◆

Українська військова організація в Чехословаччині

У міжвоєнний період Чехословацька республіка /ЧСР/ стала одною з країн, де найбільше концентрується українська еміграція. Пояснюється це, в першу чергу, тим, що чехословацький уряд створив надзвичайно сприятливі умови для розвитку громадського та культуного життя українських емігрантів. Подібна політика Чехословаччини була зумовлена зовсім не альтруїстичним бажанням допомогти знедоленому народу /свідченням цього є обережна національна політика на Закарпатті/, а насамперед - власними зовнішньополітичними інтересами. Стосунки між ЧСР і Польщею у -ті роки були далеко не безхмарними. У міжвоєнній Польщі не було жодного сусіда /ЧСР, Німеччина, Литва, СССР/ за виключенням Румунії, з яким би не існувало територіальних суперечностей. У випадку з Чехословаччиною, II Річ Посполита мала до неї територіальні претензії і цього не приховувала. У відповідь ЧСР активно підтримувала національне життя українців, які були одною з найбільших проблем Польщі міжвоєнних десятиліть. Тому не випадково склалося так, що ЧСР /поряд з Німеччиною та Литвою/ займала значне місце у діяльності відверто антипольської Української Військової Організації /УВО/.

Зараз важко сказати наскільки чехословацький уряд безпосередньо підтримував УВО, якщо така підтримка й існувала, то звичайно вона ретельно приховувалась. Натомість безпечним є факт - офіційні кола ЧСР "крізь пальці дивилися" на нелегальне існування УВО у власній країні. Так чи інакше, польські післявоєнні історики, докоряють чеському уряду, що той своєю підтримкою "руху Коновальця - союзників гітлерівців", працював на власну згубу. Погляд польської історіографії на цю проблему є досить суб'єктивним, але тим не менше заслуговує на увагу. Загалом, питання відносин УВО з офіційними чинниками ЧСР залишається відкритим і потребує детального дослідження із залученням чехословацьких та польських архівних документів.

Як вже говорилося вище, УВО мало змогу нелегально існувати на території ЧСР, не зазнаючи переслідувань з боку влади, а розвинене життя української еміграції створювало широкі можливості для існування нелегальних структур УВО в межах громадського життя українців у Чехословаччині. Територія ЧСР стала своєрідним "тилом" для Української Військової Організації.

Виникнення УВО було тісно пов'язаним з Чехословаччиною. Саме в Празі у липні 1920 р. відбувається останнє засідання Стрілецької Ради під керівництвом Є. Коновальця, де виникла ідея створення підпільної військової організації. 31 серпня 1920 р. в Празі відбувається 3'їзд представників українських військових організацій, на якому головним ворогом західних українців визначається Польща. Після цього член Стрілецької Ради, учасник її останнього засідання та 3'їзді представників військових організацій Я. Чиж приїжджає до Львова і організує Начальну Колегію Української Військової Організації, яку по своєму приїзді очолює Є. Коновалець. Слід зазначити, що утворення УВО не було організованим процесом, керованим з одного центру. Окрім осередку військовиків під керівництвом Є. Коновальця, виникає ще один центр утворення підпільної військової організації. Цей центр з'являється серед українських військовиків інтернованих в ЧСР і саме на його основі було створено станицю УВО в Чехословаччині.

Весною 1920-го р. у місті Літині /ЧСР/ відбулася військова нарада інтернованих, на якій обговорювалася потреба створення підпільної організації українських вояків. Така організація була створена у таборі в Йозефові восени 1921 р. Ініціативний осередок незабаром було перенесено до Праги. Спочатку підпільну організацію в ЧСР названо - Бойова Організація Галичини. Керували нею О. Мельникович, М. Федик, П. Меркун, М. Коновалець, Ю. Головінський - своєрідним "патроном" організації був військовий атташе ЗУНР в ЧСР Іван Теодор Рудницький. Через кілька місяців організація приймає назву УВО. В перший період існування двох осередків УВО між ними було певне протистояння, зумовлене напруженими відносинами між урядом ЗУНР та Є. Коновальцем, але спільна мета - відновлення Західноукраїнської державності, спонукало до співпраці. Остаточне об'єднання УВО під керівництвом Є. Коновальця відбулося після рішення Ради Амбасадорів 1923 р. стосовно Галичини і пов'язаних з ним трансформацій в політичному житті західних українців та української еміграції. Вирішення внутрішніх суперечностей в УВО, доречі, теж відбулося та території ЧСР, в Ужгороді в січні 1925 р., де проходила конференція організації. На ній з УВО були виключені прихильники Є. Петрушевича на чолі з О. Думиним.

Протягом 20-х років представництво УВО в Чехословаччині активно діяло і являло собою важливу ланку у структурі цілої організації. УВО в ЧСР зробила важливий внесок у зміцнення фінансової бази організації. Через Українську Академічну Громаду /УАГ/, а пізніше - Чесько-Укаїнський Комітет, українські студенти добровільно оподатковувалися на організаційні потреби УВО. Існують свідчення про передачу УВО 10000 крон від Чесько-Українського Комітету.

УВО в Чехословаччині організувала пункти нелегального переходу через кордон: один в Тєшині /керував П. Білий/, а другий в Ужгороді /керував Б. Сметанюк/. Важливим завданням експозитури УВО в ЧСР було виготовлення та передача в "край" вибухових матеріалів для саботажних акцій. Керував цією справою Стефанович. Крім нього над виготовленням працювали Я. Алексович, О. Мельникович, М. Вербицький. Необхідні матеріали надходили з Німеччини та Праги. Вибухівку до Галичини переправляв М. Бігун. Про виготовлення вибухових матеріалів в ЧСР, згадує і член УВО П. Бакович. Випробування вибухівки відбувалося вночі у Брно, а після вона переправлялася через Чоп, де стояла розброєна кавалерійська бригада Ріка Ярого.

Серед акцій планованих, але нереалізованих УВО в Чехословаччині слід назвати підготовку замаху на станіславського воєводу Борковського та план нелегального перевезення митрополита А. Шептицького через Карпати до Галичини у 1923 р.

Експозитура УВО в ЧСР приділяла велику увагу підготовці своїх членів. Наприкінці 1922р. були організовані тримісячні курси для членів УВО в ЧСР, які відбулися у Мюнхені.

Територія Чехословаччини стає притулком для багатьох членів УВО, яким загрожував арешт і суд у Польщі. Ставлення чехословацького уряду до таких втікачів було дуже толерантним. Показовим є випадок вбивства директора української жіночої гімназії в Перемишлі С. Матвіясу у 1924р., коли причетні до нього Д. Микитка, С. Сорохей, і В. Фрей були затримані чехословацькими прикордонниками при нелегальному переході через кордон. Чехословацький суд визнав це вбивство політичним і відмовився видати втікачів до Польщі.

Важливим елементом діяльності станиці УВО в ЧСР був контакт з українською громадськістю на еміграції. Найтісніше УВО співпрацювало з політично близькими Групою Української Національної Молоді /ГУНМ/ та Легією Українських Націоналістів /ЛУН/. Зокрема, УВО виділяла певні кошти на видрук органу ГУНМ "Національна Думка". Окремим завданням УВО в ЧСР була боротьба з совєтофільством у середовищі української еміграції.

У 1927р. УВО започаткувала видрук власного органу "Сурма". Ця підпільна газета друкувалася певний час і в Чехословаччині. Її перевезення до Галичини відбувалося теж з території ЧСР. Цікаво, що у першому номері "Сурми" Чехословацька республіка трактується поряд з СССР, Польщею та Румунією, як окупант українських земель і ворог українського народу. Подібні заяви УВО мали декларативний характер і абсолютно не відбивалися на діяльності організації. За весь час свого існування УВО не зробила жодного ворожого кроку стосовно ЧСР і ніколи не намагалася розбудувати місцеву мережу на Закарпатті. Українська Військова Організація протягом всього першого міжвоєнного десятиріччя чітко дотримувалася оборонної лінії у ставленні до ЧСР, за що отримувала змогу використовувати територію Чехословаччини у своїй боротьбі проти Польщі.

Віталій Пировир ◆

◆ ◆

Татяна БЕДНАРЖОВА

Софія РУСОВА

(до 60-річчя з дня смерті)

/продовження, поч. див. "Пороги" 1/2000/

Одним з фундаментальних принципів національного виховання, підкреслювала С. Русова, є навчання рідною мовою. "Мова, - писала вона, - то найбільший скарб у кожного народу, доки лунає його мова - дотих живе народ. А як мову вбито, тоді вмирає думка, зникає вся снага у народі, він не живе, а животіє, він спить і не шукає ані волі, ані долі". Як не згадати Ліну Костенко, яка надзвичайно глибоко і влучно підкреслила значення мови в житті нації. "Нації, - сказала вона, вмирають не від інфаркту, спочатку їм відбирають мову".

Сучасна мовна ситуація в Україні характеризувалася нерівнорядністю. З одного боку чітко окреслена тенденція розширення функціонального тла української мови, а з другого боку простежується тенденція дискредитації української мови у визначальних державних інституціях, закладах науки, освіти, бізнесу, торгівлі, виробництва, фінансової справи.

З радістю довідуємося, що нарешті українська мова в Україні стане державною: 16 грудня 1999 року Конституційний суд України прийняв рішення "Українська мова, як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого врядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя. Мовою навчання в дошкільних, загальних середніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах України є українська мова. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскарженим.

У циклі нарисів С. Русова показала боротьбу багатьох народів за національну незалежність, за демократію. Серед них "Біографія Д.Гарібальді", "Як болгари здобули собі свободу", "Швейцарія - вільна народна республіка". "Національне відродження в Бельгії", "Чехія та її національне відродження".

Серед публікацій С. Русової значна кількість літературно-критичних статей, нарисів, есеїв про творчість видатних українських письменників, філософів, митців, а також про видатних представників зарубіжної літератури. Серед них нариси присвячені видатному поету-філософу Г. Сковороді, творчості Квітки-Основ'яненка, М. Гоголя, М. Драгоманова, І. Котляревського, І. Нечуя-Левицького, Б. Грінченка, М. Коцюбинського, А. Стороженка, М. Вовчка та інших.

Неабияке значення мають студії С. Русової і про творчість Т. Шевченка. Перша стаття про Шевченка була опублікована у Франції французькою мовою. Творчості Т. Шевченка С. Русова присвятила кілька праць. Аналізуючи життєвий шлях Т. Шевченка та його творчість, підкреслила: "Шевченко - епоха в історії розвитку української думки, значення його для розвитку української національної свідомості величезне, пізніше українська література в особах кращих своїх представників пішла по заповіддям Шевченка".

С. Русова вивчала також історію українського театру, біографії його корифеїв. До 20-ліття українського театру написала нарис, присвячений творчості Марії Заньковецької, яка, на думку С. Русової, "заронила першу іскру національної самосвідомості і благородного прагнення служити своїй глибоко нещасній Україні". Особливий інтерес викликають її статті про драматичну творчість Спиридона Черкасенка, про поезію Олександра Олеся. Крім викладацької та наукової роботи в еміграції С. Русова бере активну участь у жіночому русі. Ще в Кам'янець-Подільському в 1919 році на жіночому з'їзді була заснована Національна Рада українських жінок. У першому складі цієї Ради С.Русова була заступником голови. В Празі очолила Українську жіночу Національну Раду, яка була складовою частиною Міжнародної жіночої Ліги миру та свободи. В перших роках еміграції в Празі та Подєбрадах було 4 жіночих українських об'єднань:

1/ Допомогова жіноча секція при Українському Громадському Комітеті,
2/ Український жіночий союз,
3/ Національна Рада українських жінок,
4/ Громада українських студенток, які розвинули широку культурну та благодійну працю: з метою національного виховання створили дитячий клуб, влаштовували академії, свята, опікувалися українськими починами на чужині, співпрацювали, контактувалися з Союзом українок Америки, Канади, Великобританії. Почесним головою Союзу українок Канади в 1937-1938 рр. було обрано Софію Русову.

Як довголітня голова Української Національної Жіночої Ради, як почесна членка Всесвітнього Союзу Українок Софія Русова неодноразово виступала з трибун жіночих з'їздів (Відень - 1923, 1924, Гааг - 1922, Подєбради - 1923, Гренобель - 1932, Лугачовіце - 1937), розповідаючи про важке становище жінки на Україні, про репресії української інтелігенції, про голодомор, про мужність українських жінок у боротьбі з окупантами. Саме завдяки їй Голландський Червоний Хрест надіслав матеріальну допомогу голодуючим на Катеринославщині.

На довгому і плідному шляху професору С. Русовій щастило на знайомства і співпрацю з багатьма славетними жінками, чиї імена і творча спадщина увійшли в золоту скарбницю українського народу. Як людина різнобічних зацікавлень чудово розуміла, яким винятково цінним для прийдешніх поколінь стане кожний штрих до біографії її видатних сучасників, закарбованих у друкованому слові. Славетним жінкам України С. Русова присвятила дві свої монографії: "Малоросійські жінки XV-XVIII ст. (1904) та "Наші визначні жінки. Літературні характеристики - силуети" (1934-Коломия).

Своєю багатогранною педагогічною та громадською діяльністю, спрямованою на служіння українській національній ідеї, проф. С. Русова заслужила шану співвітчизників та міжнародної інтелігенції.

В архіві Педагогічного інституту ім. Драгоманова нам вдалося знайти матеріали ювілеїв, що урочисто відзначали 70 річчя (1931) від дня народження Софії Русової та 50 ліття її громадської, педагогічної та наукової діяльності. У привітаннях яскраво була відзначена роль С. Русової в історії українського відродження, були підкреслені її заслуги як громадянки, працівниці на ниві освіти й культури, професора - педагога Інституту. В своїй відповіді на привітання С.Русова скромно відповіла, що коли вона змолоду - білоручка піаністка стала народницею і віддала всі свої сили і здібності на служіння українському народові, то завдячує це не собі особисто, а тому високому ідейному і патріотичному оточенню старої української громади, яка раз і назавжди зробила її демократкою й гарячою українською патріоткою, що й тепер на старість без найменшого вагання віддала б усе за здійснення ідеалу самостійної незалежної соборної України.

Її сини Михайло та Юрій Русови також залишили помітний слід в українському науковому та громадсько-політичному житті. Михайло (1876-1909) - активний учасник української студентської громади в Харкові, ініціатор і один із засновників Революційної Української партії (РУП) на Східній Україні, до якої належали також Симон Петлюра, Дмитро Антонович, Володимир та Михайло Міхновські. Одночасно він цікавився і науковими справами, належав до товариства природничих наук. Помер на 33 році свого життя.

Юрій Русов (1895-1962) - біолог, іхтіолог. Вищу освіту здобув у Києві та Відні. З 20-х років - лектор, а потім доцент Українського вільного університету та Педагогічного інституту ім.Драгоманова в Празі. З 1947 року - науковий співробітник Університету в Монтреалі (Канада). Він видав близько 30 наукових праць не лише фахових, але і філософсько-літературного напрямку, а саме: "Душа народу і дух нації" (Філадельфія, 1948) та "Поезія визвольних змагань" (Торонто, 1954), яка присвячена Празькій поетичній школі (Юрій Дараган, Євген Маланюк, Олег Ольжич, Олена Теліга, Юрій Клен, Юрій Липа). Це були поети, писав Ю. Русов, які належали до того покоління, які брали участь у боротьбі за незалежність України або виростали безпосередньо під її впливом.

Наукова, публіцистична,епістолярна спадщина проф.Софії Русової, аналіз її концептуальних положень дає підставу зарахувати її до фундаторів національної педагогіки, що відповідала проблемам державного будівництва України. Необхідно використати із багатогранної спадщини С. Русової все те, що лише відігравало важливу роль в минулому, а й зберігає цінність і в наші дні як для утвердження на Україні концепції національної школи, національного виховання, так і активізації українського жіночого руху в Україні та поза її межами.

Померла Софія Русова 5 лютого 1940 року. Похована на Ольшанському цвинтарі в Празі недалеко від могил Спиридона Черкасенка, Олександра Олеся, Степана Сірополка.

14 червня 1999 року учасниці регіональної європейської конференції СФУЖО в Празі відвідали Ольшанський цвинтар і в шанобі схилили голови біля могили провідниці, про що ми вже на сторінках нашого часопису повідомляли.

Прага ◆

Таємниця могили 20b-24-947 на Ольшанському цвинтарі у Празі

Микола МУШИНКА

У новітній історії України одне з перших місць займає літературознавець, публіцист, критик, громадсько-політичний діяч - академік Сергій Єфремов (1876-1939), автор десятків книжок і понад трьох тисяч наукових та науково-популярних статей. В його науковому доробку є двотомна Історія українського письменства (1911), що охоплює огляд української літератури від найдавніших часів до найновішої доби та десятку монографій про найвизначніших представників української літератури.

У 1907 р. вони усиновили двоє дітей сестри Онисі - Серафіни Павлушкової з Тули: трьохрічного Миколу й новонароджене немовля Наталку, мати яких при родах важко захворіла. Разом з дідусем, бабусею та дядьком Дурдуківськими до арешту 1929 р. становили велику, але щасливу сім'ю. Спочатку арештували Наталку Павлушкову, студентку архітектурного відділу Київського художнього інституту. Під час 11 місяців слідчої тюрми вона ні до чого не призналася, хоч у слідстві брав участь сам народний комісар юстиції, головний прокурор та комісар освіти УРСР Микола Скрипник. Її засудили "умовно" на три роки. Потім арештували Миколу Павлушкова, студента Київського інституту народної освіти. Його обвинуватили в організації антирадянської Спілки української молоді (СУМ) і в показному Харківському судовому процесі засудили на десять років таборів суворого режиму. Кару він відбував на Соловках. У 1937 р. засудили повторно і ... розстріляли. Накінець ГПУ арештувало Сергія Єфремова. Йому приписали організацію контрреволюційної Спілки визволення України (СВУ) і як її керівника, в тому ж процесі засудили теж на десять років сибірських таборів суворого режиму. У 1939 році помер у сибірській тюрмі. Подібна доля зустріла й брата Онисі - Володимира Дурдуківського, директора 1-ої української гімназії ім.Т. Шевченка у Києві.

На волі залишилася лише Онися Дурдуківська - нешлюбна подруга Сергія Єфремова та хресна мати Миколи та Наталки Павлушкових. Вона носила передачі арештованим у слідчу тюрму, а після закінчення харківського процесу ГПУ дозволено їй зустрінутися з чоловіком. У доволі вільній зустрічі - без сторонніх "слухачів", брала участь і їх прийомна донька Наталка. Вона й залишила яскраве свідоцтво. Голова Спілки визволення України розповів їм, що вже після засудження його переправили до Москви, показали розкішний кабінет у бібліотеці АН СРСР (з килимами й полицями книжок), а потім повезли до самого Сталіна. Сталін особисто запропонував академіку С. Єфремову волю, гарантуючи спокійну творчу роботу у науковій бібліотеці, якщо той підпише звернення до українських селян підтримати колективізацію. Єфремов категорично відмовився, чим підписав смертну кару для себе. До 1938 року він чотири рази на рік (така була норма) писав зворушливі листи дружині, в яких табірна цензура закреслювала цілі абзаци. Наталці за допомогою другахіміка вдалося розшифрувати й закреслені місця.

Під час війни Наталку вивезли на примусові роботи до Німеччини, а Онися Дурдуківська опинилася у Празі, де її взяла під опіку українська громада.

Під кінець війни українська еміграція в Празі майже зникла. Більшість українців вдруге емігрувала. 76-річна Онися залишилася у Празі самітньою, в місті, вороже настроєному до втікачів зі сходу, без знання мови й без будь-яких засобів для існування. В тих тяжких часах опікувалася нею Зінаїда Кущинська (мати фотомитця Тараса Кущинського), яка після трагічної смерті Євгена Вировго (стрибнув із четвертого поверху перед машину совєтської контррозвідки) залишилася жити в його квартирі на вул. Градешинській 49.

Онися Павлушкова (1869 - 1950)

Вже у 1910 р. празький журнал "Slovanský přehled" опублікував рецензію на його книжку З громадського життя на Україні (Київ, 1919), а на рік пізніше обширну статтю про Тараса Шевченка, приуречену до 50-х роковин його смерті. Того ж 1911 року празький "Časopis pro moderní filologii" надрукував "медальйон" про Сергія Єфремова, як визначного українського філолога.

С. Єфремов був і визначним політиком: співорганізатором Української радикально-демократичної партії, Української партії соціалістів-федералістів та заступником голови української Центральної Ради. Після поразки Української Народної Республіки він у 1921 р. повернувся з Галичини (Івано-Франківськ) у совєтську Україну. Не будучи комуністом ні прихильником комуністичної ідеології, він став віцепрезидентом Всеукраїнської Академії Наук у Києві й одним з перших її академіків.

С. Єфремов не був одружений. Від студентських років виховувався в сім'ї священика Федора Дурдуківського у Києві. Між ним і донькою господаря Онисею Дурбуківською (1869-1850) виникло щире кохання, яке не могло завершитися шлюбом через кровне споріднення "в шостому коліні" (а православна церква дозволяє шлюб від сьомого коліна). Наперекір тому, Сергій та Онися творили напречуд гармонійне подружжя, побудоване на чистому платонічному коханні вони і жили разом у київському будинку Дурдуківських.

Наталія Павлушкова після війни не захотіла повернутися "на родіну" і залишилася жити у Німеччині. Згодом вийла заміж за В. Лобуцького. Про долю своїх родичів, що відбували кару в сибірських таборах, ні тих, що залишилися у Києві та Тулі, вона нічого не знала. І не пробувала нав'язати з ними стосунків, щоб не загрожувати їм репресіями. Про хресну матір Онисю знала, що вона жила у Празі, але й з нею нав'язати контакт не вдалося. Тільки наприкінці 1949 року вона від голови Українського Червоного хреста на чужині князя Євгена Бачинського (колишнього посла Української Народної Республіки у Швейцарії) отримала празьку адресу Онисі Дурдуківської і написала їй листа. Але цензура листа забрала. Коментуючи цей факт, Є. Бачинський 1 січня 1950 р. писав до пані Наталі: Там тепер усі, хто одержує листи з-за кордону та ще й писані українською мовою, стають на підозріння чеської "СТБ" (Ю. Семенко: Наталя Павлушкова, Мюнхен - Львів, 1999, с.131). Наступного листа вона вислала на початку січня 1950 р. хресній мамі посередництвом Є. Бачинського,який вислав його до Праги летунською поштою. 26 січня 1950 р. Онися Дурдуківська посередництвом Є. Бачинського написала своїй похресниці зворушливу відповідь:

Сергій Єфремов (1876 - 1939)

"Велику радість зробив мені твій лист... Уже другий місяць я хвора. Погано з серцем. Кінець життю підходить. Не маю надії побачитися з вами й з усіма моїми рідними, любими. Серцем і думками своїми я була й буваю з вами всіма, мої милі рідні, болюче дорогі. Та такі далекі, далекі від мене... Якщо Бог судить Вам побачитися з ними, перекажіть, що я всіх любила, за всіх душею боліла, за всіх Бога молила... Перед тим, як я захворіла, Ти, Лялю, з своєю мамою часто приходила до мене. На жаль, тільки ві сні... То були для мене щасливі часи. Коли хтось із рідних хоч присниться.

І так я зосталася одна. Серед чужих людей, без язика, як серед пущаної пустелі. А на початку зими збожеволіла й померла моя квартирна господиня. Новий хозяїн ставився до мене надзвичайно добре. Не взяв в мене й копійки за те, що жила в нього. Ще й перевіз мене на нову квартиру за свій рахунок. Тут я прожила 7 місяців. А далі у мене не було чим платити за неї. 20 місяців прожила в борг. Горе мені було... Одчай наліг на душу. Ніхто мене не знає. І я нікого не знаю. Нікому пожалітися на своє горе безпросвітне. Єдиний Господь милосердний був зі мною. Йому Всемогучому молюся. Для вас і для себе захисту просила.

І почув Господь мій плач: почали добрі люди мені допомагати, піклуватися мною... Подумай сама: кому я потрібна? Всім чужа, стара, слабка, нікчемна... Господь наді мною безпритульною. І тепер люди допомагають мені, купують, дістають дорогі ліки... тільки милосердний, всемогутній Бог може одплатить їм за все, що вони роблять для мене. Я ж тільки Господу за них молюся... Пишу все це для того, щоб ви побачили й відчули промисл Божий над нами. Щоб ви припали до Господа, молили, благали помочі для себе. Побачите, що Господь допоможе, і жити Вам стане легше.

... Живіть дружньо, любовно... Доки жива - буду молитися за всіх вас, мої далекі, рідні, дорогі. Храни Вас Бог!

Міцно, міцно, обіймаю й цілую Тебе, моя дорога Льолю, і всіх Вас!

Ваша Онися Федорівна Дурдуківська.

На дальшого листа Н. Павлушкова вже відповіді не отримала. Фахівець у цих справах Є. Бачинський в листі до Н. Павлушкової від 11 червня 1950 року мовчанку О. Дурдуківської пояснив так: "У Чехії заборонено всім писати за кордон. Як виняток можна вислати пару речень із поздоровленням, але для того треба особисто піти на поліцію і там написати й там дати, щоб вислали... Колись у царській в'язниці було більше свободи "заключеному", як тепер "вільним" горожанам під опікою "батька Сталіна"...

Пані Онисі цей шлях був мабуть невідомий або вона навмисне не хотіла зв'язуватися з чеською поліцією. А може й вислала листа, але цензура черговий раз забрала його... Хтозна. На першому листі її зв'язки з коханою похресницею обірвалися.

Пані О. Дурдуківська щонеділі ходила до празької православної церкви, яка була єдиним місцем зустрічей української еміграції, бо всі інші українські організації, які у Празі у міжвоєнний та воєнний період існували, були зліквідовані.

Неділя 10 грудня 1950 р. виявилася особливо холодною. Онися Федорівна у церкві перемерзла, а по дорозі додому ще й промокла. Появилась температура. Пані Зіна покликала до неї лікарку, яка констатувала запалення легенів та серцеву недугу. Радила негайно відвести хвору в лікарню, але ж та категорично відмовилася залишити домашнє ліжко. Мабуть і з огляду на високу ціну лікування в лікарні. Вона ж не мала чехо-словацького громадянства, не була застраховані і не отримувала жодної пенсії. Коли її стан згіршувався, лікарка покликала до неї своїх колег-фахівців на хвороби легенів і серця. Встановили, що здоровельний стан хворої - безнадійний. Біля пані Онисі ввесь час чергувалися українські жінки, читаючи молитви, священик хору висповідав, причастив.

25 грудня 1950 р. (якраз на Святвечір за грегоріянським стилем) вона віддала душу Всевишньому.

Похоронили її на православній ділянці Ольшанського цвинтаря у Празі. Згідно з її бажанням покійної по-

клала пані Зіна Кущинська у труну найдорожчий її скарб: всі листи Сергія Єфремова (включно листів із Сибіру), листування з родиною, збережені щоденникові нотатки, рукописи недрукованих статей, сімейні фотографії та інші пам'ятки на коханого.

Н. Павлушкова довідалась про все через дев'ять з половиною років з листа З. Кущинської від 10 травня 1959 р. У 1964 р. до тієї ж могили поклали прах Івана Сочинського (нар.1890) - земляка Онисі.

Я добре знав пані Зіну, бо її син Тарас Кущинський був моїм товаришем, якого я часто відвідував під час навчання у Празі (1954-1967). Від неї я вперше довідався і про С.Єфремова, і про О. Дурдуківську. Правда, тоді я, на превеликий жаль, не приділяв великої уваги цим справам.

Влітку 1989 р. мені довелося побувати на Українському православному цвинтарі при Кафедральному храмі св. Андрія в Бавн Бруку (США). Митрополит УАПЦ Мстислав (пізніше патріарх) нас особисто провів цим величавим кладовищем, на якому покоїться прах понад сім тисячей українських скитальців. Я розповів йому про долю Онисі Дурдуківської і він охоче погодився безплатно надати місце на цвинтарі й зайнятися справою перепоховання її тлінних останків.

Повернувшися додому, написав у цій справі лист до управління Ольшанського цвинтаря у Празі і 12 листопада 1989 р. одержав листа такого змісту: "щодо Вашого листа відносно похорону Онисі Дурдуківської повідомляємо: Згідно із записом у метриці вищеназвана була похоронена у могилу № 20b-24-947. За могилу платила пані Зінаїда Кущинська, однак від 1981 року могила не була виплачена, але досі вона ще не є скасована. Що торкається перевозу останків, це можна забезпечити посередництвом закордонного відділу похоронного бюро у Празі 1, Старом'єстська площа 10, інж. Малік."

14 листопара я написав інж. Маліку лист, одначе не отримавши відповіді, я вирушив до Праги особисто. У похоронному бюро мене переконали, що могилу до екстумації не можна рухати. На Ольшанському цвинтарі я знайшов запущену могилу Онисі Дурдуківської, сфотографував її, трохи упорядкував, запалив свічку.

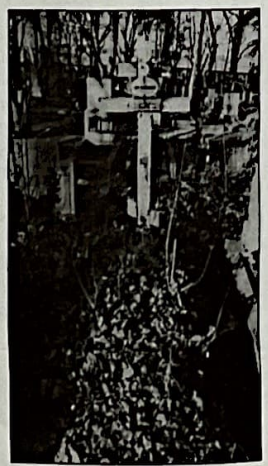
В той же день, тобто 14 листопада 1989 р. я посередництвом Галини та Олекси Горбачів написав листа пані Н. Павлушковій, німецьку адресу якої я не знав, але й на цього листа я відповіді не одержав. Про причину я довідався через десять років із цитованої вже книжки Ю. Семенка "Наталя Павлушкова" (Мюнхен-Львів 1999). На стор. 133 автор пише:

"Н. П. писала мені: Шлю копію листа п. М. Мушинки з приводу його наміру екстумації труни О. Ф. Дурдуківської. Цим я також дуже затривожена і не можу ніяк прийняти певного рішення. Після поховання пройшло вже майже 39 років. На мою думку папери в труні мусили за цей час зазнати такого ж тління, як і останки земні моєї хрещеної. Як я можу рішитися турбувати дорогі мені кісточки?... Крім того, наміри перевозити тілесні остатки хрещеної цілковито нереальні, бо потребують і коштів і турбот не лише однієї особи. Думка проф. М. Мушинки, що митрополит Мстислав цим займеться - хибна. Він того не зробить, а буде лише зневага до пам'яті моєї хрещеної і друга життя С. О. Єфремова. Яка ваша думка?" Я поділяв думку Н. П. і написав їй про те...

Кілька листів у цій справі я написав "законному спадкоємцеві" могили О. Дурдуківської пані Алені Кущинській (дружині покійного Тараса та невістки Зіни) з просьбою зберегти могилу. В якому стані ця справа знаходиться тепер, не знаю.

Могила Онисі Дурдуківської на Ольшанському цвинтарі є мабуть єдиною збереженою могилою славної родини Єфремових-Дурдуківських. Та і їй загрожує знищення, бо у Празі вже немає нікого із родичів та навіть знайомих померлої. Гадаю, що могилу повинна взяти під опіку українська громада посередництвом Посольства України в ЧР, бо в ній покояться не лише тлінні останки вірної подруги керівника Спілки визволення України академіка С. Єфрмова, який за волю України поклав своє життя, але й його кров'ю писані листи із Сибіру та інші реліквії. Історія нам не простить, якщо й цю могилу дозволимо знести з лиця землі.

Пряшів ◆

Могила Онисі Дурдуківської на Ольшанському цвинтарі в Празі.
Фото: Олесь Мушинка, 1989

За остаточними підрахунками дільничної комісії, яка була створена при Посольстві України в ЧР, у всеукраїнському референдумі за народною ініціативою, що відбувся 16 квітня ц.р. у Чеській республіці, в голосуванні взяло участь 1772 виборця - громадян України.

◆ ◆ ◆

17 травня ц.р. відбулася зустріч посла України в Чеській республіці Сергія Устича з членами депутатської групи з міжпарламентських зв'язків "Чехія-Україна" Палати депутатів Парламенту ЧР.

Посол України подякував депутатам вищого законодавчого органу ЧР за їх підтримку позиції України в міжнародних організаціях, насамперед в Парламентській Асамблеї Ради Європи. Під час бесіди з чеськими парламентарями С. Устич поінформував їх про основні напрямки зовнішньої та внутрішньої політики України на сучасному етапі, про співробітництво між нашими державами в політичній, торговельно-економічній та гуманітарній сферах.

Було обговорено також низку конкретних питань щодо поглиблення українсько-чеського співробітництва на парламентському рівні, сприяння з боку депутатських груп в обох вищих законодавчих органах розвитку українсько-чеської співпраці в економічній сфері, обміну досвідом законотворчості в галузі наближення національного законодавства обох країн до стандартів і норм Європейського Союзу.

◆ ◆ ◆

Посол України в Чеській республіці Сергій Устич відвідав місто Мост, де зустрівся з мером, представниками Економічної палати на чолі з її головою та представниками місцевих ділових та підприємницьких кіл регіону Північної Чехії.

У ході зустрічей було обговорено ряд питань щодо започаткування взаємовигідного співробітництва у вугледобувній, переробній, хімічній, харчовій та інших галузях господарства обох країн, розглянуто питання щодо можливостей співробітництва між чеськими та українськими підприємствами, середніми та дрібними підприємцями на регіональному рівні.

Посол України в ЧР С.Устич висловив думку щодо необхідності поновлення економічних зв'язків між промисловими суб'єктами обох країн, посиленні господарських відносин між ЧР та Україною.

У виступах посла перед представниками мерії, державних органів управління, місцевими підприємцями та журналістами було підкреслено, що з метою розширення обопільно вигідного двостороннього співробітництва набуває перспективи розвиток міжрегіонального економічного співробітництва.

Він підкреслив у цьому зв'язку, що справі реалізації конкретних міжнародних і регіональних економічних проектів нового змісту українська сторона буде надавати пріоритетного значення. Чеській стороні були наведені приклади успішної діяльності деяких чеських підприємств в Україні й накреслено перспективи можливої співпраці між підприємствами різних регіонів обох країн.

Представники регіональної економічної палати, Економічної палати міста Мост, урядових та підприємницьких кіл цього промислового регіону виявили значний інтерес до обговорення питань взаємовигідного двостороннього співробітництва на регіональному рівні й висловити переконання в необхідності пожвавлення розвитку економічного співробітництва між ЧР та Україною.

Було досягнуто домовленості про встановлення регулярних контактів Посольства України в ЧР з представниками ділових кіл регіону Північної Чехії для максимально можливого сприяння розвитку співробітництва між суб'єктами підприємницької діяльності України та Чеської республіки.

На завершення перебування посла України в місті Мост відбулася прес-конференція за участю засобів масової інформації.

◆ ◆ ◆

30 травня ц.р. у Празі в приміщенні Національної бібліотеки Чеської республіки відбувся вернісаж виставки творів професорів і студентів Української студії пластичних мистецтв - унікального вищого навчального закладу в міжвоєнній Чехословаччині, організатором якої виступило Посольство України в ЧР та Слов'янська бібліотека в Празі при сприянні фонду Канадського Інституту українських досліджень.

На вернісажі були присутні керівники Міністерства культури ЧР та МЗС Чеської республіки, Празької мерії, дуаєн дипломатичного корпусу в ЧР архієпископ Дж. Коппа, представники дипломатичних місій, акредитованих у Чеській республіці, чеські вчені - україністи, історики, представники української громади Чехії, журналісти.

Із словом привітання до гостей виставки звернувся Надзвичайний і Повноважний посол України в ЧР С. Устич. У своєму виступі він наголосив на традиціях культурних зв'язків між Україною і Чеською республікою, підкреслив вагоме значення українсько-чеського співробітництва в сфері культури для більш повного пізнання культур наших народів та його вплив на розвиток відносин між нашими країнами.

Посольство України інформує

Про багату спадщину та доробок українських науковців, митців і студентів говорили, виступаючи на відкритті виставки, директор Національної бібліотеки, Слов'янської бібліотеки у Празі та мистецтвознавці.

Експозиція виставки стала після довгої перерви першим знайомством глядачів з віднайденими у фондах Слов'янської бібліотеки творами багатьох видатних українських митців, доля яких була пов'язана з тодішньою Чехословаччиною й значною мірою відбиває життя української еміграції того часу.

◆ ◆ ◆

5 червня ц.р. в приміщенні Посольства України в ЧР за участю представників Уряду ЧР, Міністерства культури ЧР, Празької мерії, Слов'янської бібліотеки, "Асоціації українїстів ЧР", чеських українських громадських організацій відбулась презентація книжки авторки Т. Беднаржової "Федір Стешко - педагог та теоретик музики" (Прага 1999) та викладача Педагогічного факультету Б. Зілинського "Українська література в чеському контексті в 1965-1994 рр." (Національна бібліотека, Прага 2000р.).

Із словом привітання про значний внесок у вивчення українсько-чеських культурних зв'язків до авторів звернулись співробітники Посольства, присутні на презентації перекладачі та чеські літератори.

Про допомогу чеського уряду, Празької мерії в справі сприяння культурним акціям національних меншин і, зокрема, українській, виданню книг про діячів української культури, науки та мистецтва, які внесли значний вклад у розвиток культури і науки Чехії, говорили заступник мера чеської столиці О. Кехнер, заступник міністра культури І. Рацек, керівник секретаріату Ради у справах національних меншин Уряду ЧР А. Сулітка, представники наукових та літературних інституцій ЧР.

На презентації був присутній і слово мовив представник франкофонного регіону Бельгії радник бельгійського посольства З. Коваль.

Під час презентації зазначених видань відбулись розмови дипломатів Посольства, представників українських діаспорних організацій з представниками чеських урядових і наукових установ щодо подальшого розвитку українсько-чеських культурних зв'язків.

Прес-служба Посольства України в Чеській республіці

Трамвайний маршрут Прага - Львів

Делегація керівників міста Львова та області повернулася з Чехії. Візит влаштовано за сприяння української амбасади. До складу делегації увійшов перший заступник львівського голови Олександр Сендега. У нього журналісти поцікавилися, про що велися переговори з чеськими офіційними колами.

- Були досягнені попередні домовленості, але такі, що, за умови надання з боку міста Львова конкретних бізнес-планів, можуть постати основою важливих спільних проектів, - сказав пан Сендега.
- Вони стосуватимуться і придбання для Львова чеських трамваїв, які, як відомо, найкраще підходять для львівських вузькоколійок. Добре, що чехи зголошуються надати під купівлю довгостроковий кредит.

На подібних /довгостроково-позикових/ засадах планується подальша реконструкція трамвайних колій. Зазначимо, що для цієї мети вже існує спільне українсько-чеське підприємство. Декотрі складові вироблятимуться в Чехії, інші - в Україні.

А переговори точилися не лише навколо колійного. Обговорювалося залучення чеських інвестицій у міське господарство, наприклад, для спорудження підземних автостоянок, для переобладнання вузлових котелень, встановлюючи на них малогабаритні газогенератори. Навіть 1 мегават електричної і похідної - теплової енергії - важливий здобуток у вирішенні енергетичної проблеми, що гнітуче висить над Львовом.

"Ратуша"

„ЗРАДЛИВІ СЛОВА"

В ЧЕСЬКІЙ І УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

(продовження, поч. див. „Пороги" 4/1996)

- **NO POTĚŠ PÁMBŮ**
  ну Господь Бог з нами
- **JSEM POTĚŠEN VAŠÍ NÁVŠTĚVOU**
  я дуже радий Вашому візиту
- **POTOM**
  Navečeřel se a potom šel spát - він повечеряв, а потім пішов спати
  але
  Brzy potom - незабаром після цього
  Dlouho potom - через багато часу
- **POTŘÁST**
  Potřást hřívou - потрясти гривою
  але
  Potřást hlavou - похитати головою
- **POTŘEBA**
  V případě potřeby - в разі потреби
  але
  Vykonat tělesnou potřebu - справити нужду
  Domácí potřeby - господарські товари
  Školní potřeby - шкільне приладдя
  To není k potřebě - це нікуди не годиться
  Pouze pro osobní potřebu - лише для особистого користування
- **POTŘEBNÝ**
  Získat potřebnou kvalifikaci - мати потрібну кваліфікацію
  але
  Potřebná rodina - нужденна родина
  Zařídit vše potřebné - приготувати все необхідне

Далі буде, М. З.

Львів вшанував 150-річчя від дня народження Томаша Масарика

Видатний чеський громадсько-політичний, державний і культурний діяч Томаш Масарик посідає особливе місце серед неординарних і яскравих індивідуальностей, якими був багатий світ на зламі XIX-XX ст. Він залишив глибокий слід у багатьох галузях науки і практики і ще за життя здобув широке міжнародне визнання. Йому випало рідкісне щастя побачити реальний результат своєї праці, втілення своїх ідей -утворення суверенної демократичної Чехословацької республіки і стати її президентом.

На його долю випали й десятиліття забуття. Це був час, коли його діяльність таврувалася як реакційна, антинаціональна і антинародна. І це все тому, що Т. Масарик не сприйняв більшовицького перевороту в Росії у 1917 р.

Його проповідь етичного гуманізму в політичних і соціальних відносинах, його ідеї національного визволення народів, рівноправності націй і побудови держави на принципах свободи, демократії і соціальної справедливості, невтомна і багатогранна практична діяльність на чолі національно-визвольного руху свого народу і відновленої держави, дістали заслужене визнання як на його батьківщині, так і у цілому світі.

Як політик і теоретик національного питання Т. Масарик зробив значний внесок у формування в Європі ідеології національних рухів XX ст. Не є винятком у цьому й українці. Не випадково його праці були опубліковані українською мовою вже на початку XX ст.

Як президент, стояв Т. Масарик біля витоків міждержавних стосунків України і Чехословаччини. Завдяки його зваженій державній політиці щодо національного питання, у Чехословаччині в міжвоєнні роки зосередилися найкращі інтелектуальні сили української еміграції, що представляли національно-свідому інтелігенцію. Їхня активна творча праця перетворила тогочасну Прагу в один із центрів українського культурного, наукового і навіть громадсько-політичного життя, у найактивніший осередок української еміграції в Європі.

У 20-30-ті роки в Чехословаччині існували такі вищі українські заклади: Український вільний університет у Празі, Українська господарська академія в Подебрадах, Український високий педагогічний інститут ім. Драгоманова у Празі та Студія пластичного мистецтва, і в цьому, безперечно, немала заслуга першого президента першої Чехословацької республіки Томаша Масарика - 150-річчя від дня народження якого 16-17 березня 2000 р. вшанувала громадськість Львова проведенням низки ювілейних заходів. Їх організували Управління культури Львівської обласної державної адміністрації, Інститут славістики Львівського національного університету ім. І. Франка, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Славістична комісія Наукового товариства ім. Т. Шевченка і товариство «Чеська бесіда».

Заходи розпочалися 16 березня ювілейною науковою конференцією, яка відбулася у ЛНУ ім. І. Франка. У ній взяли участь науковці і творча інтелігенція Львова, студенти (всього понад 80 осіб). Відкрив конференцію коротким вступним словом директор Інституту славістики названого університету Володимир Чорній. З привітанням до учасників звернувся проректор з наукової роботи цього ж університету Богдан Котур та секретар посольства Чеської республіки в Україні Йозеф Ржегорж.

Далі було заслухано дев'ять наукових доповідей. «Т. Масарик - будівничий Чехословацької республіки» - така тема доповіді Михайла Кріля. Він визначив і проаналізував основне коло проблем, пов'язаних з відновленням чеської державності та проголошенням і розбудовою Чехословацької республіки впродовж кінця XIX -першої третини XX ст. Серед найважливіших компонентів, на які Т. Масарик звертав першочергову увагу, були створення національного війська, створення державних інститутів і підготовка службовців з державницькими поглядами, питання офіційної мови, справедливе вирішення національного питання.

Ряд доповідачів охарактеризував суспільно-політичну сторону спадщини Т. Масарика. Його політичні погляди, особливості концепції масарикізму поклав в основу свого виступу Федір Медвідь. Людина і суспільство у поглядах Т. Масарика взаємопов'язані природно і штучно - такий лейтмотив повідомлення Анатолія Карася. Зокрема він наголосив, що під штучністю треба розуміти вплив духовного, світоглядного і політичного абсолютизму, а природністю - створення національної держави. Т. Масарика як науковця і теоретика правової думки охарактеризував Тарас Андрусяк.

Окремий блок склали доповіді, присвячені питанням зв'язків Т. Масарика з провідними діячами української науки і культури, чесько-українських взаємовпливів. Михайле Гнатюк розповів про Т. Масарика та І. Франка як духовних провідників чеського і українського народів, зупинився на значенні особистих контактів цих двох визначних особистостей. З маловідомими відомостями про празький період життя і діяльності відомого українського вченого І. Горбачевського поділився Іван Головацький. У доповіді Густава Цвенгроша «Вплив чеського національного руху кінця XIX ст. на галицьку інтелігенцію конкретними прикладами проілюстровано сприйняття творчості та ідей Т. Масарика такими українськими вченими та діячами культури як О. Огоновський, В. Барвінський, О. Барвінський, К. Левицький, М. Паращук, Ю. Романчук, Н. Кобринська та ін. Про звичайні людські уподобання Т. Масарика на підставі спогадів К. Чапека розповів Євген Топінка. Сюжети, пов'язані з українською науковою і літературною масарикіаною у 20-3 0-ті роки XIX ст., прослідкували Володимир і Андрій Моторні.

Підняті у доповідях та повідомленнях проблеми, пов'язані з культурно-науковою і державно-політичною діяльністю Т. Масарика, її значення для чеського і українського сьогодення знайшли свій розвиток у цікавій дискусії. Роман Лубківський, поділився своїми думками і міркуваннями з приводу сучасних українсько-чеських стосунків. Закарпатські сюжета вшанування Т. Масарика наприкінці та в часи другої світової війни оприлюднив як очевидець заступник директора Інституту українознавства ім. І. П. Крип'якевича Юрій Сливка. Про окремі архівні документи, які засвідчують всебічну підтримку Т. Масариком української культурної і наукової еміграції на терені Чехословаччини, розповіла Тетяна Беднаржова. Кілька штрихів до історії взаємодії з питань утворення Чехословацької республіки подав голова Словацького товариства ім. М. Р. Штефаніка у Львові Людвіг Фаброї. Голова Львівського відділення національної спілки письменників України Левко Різник окреслив коло наукових проблем, які вимагають першочергового дослідження, як-от ставлення Т. Масарика до громадсько-культурних і спортивних товариств («Січ», «Сокіл» та ін.). Директор Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка Богдан Якимович проінформував про масарикіану у фондах бібліотеки та про книжкову виставку з нагоди ювілею Т. Масарика.

Підводячи підсумки конференції та резюмуючи її, Володимир Чорній зазначив, що цей форум сприятиме розвитку історичної богемістики у Львові та в національному університеті зокрема.

Михайло Кріль, Тетяна Беднаржова
Львів-Прага ◆

Віктор ЗАМ'ЯТІН

СУВОРИЙ ШАРМ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

/американський президент Білл Клінтон у Києві/

На нього чекали з нетерпінням, його візит подавався мало не як чергове чудо світу.

Повідомлення про ще нерозпочатий візит переповнювали теленовини та газетні шпальти. Повідомлення Леоніда Кучми про дату закриття Чорнобильської АЕС - 15 грудня 2000 року - вважають на Заході головним результатом цього візиту.

Білл Клінтон на заході своєї президентської кар'єри включив Україну до свого прощального заокеанського турне, чим викликав бурю шанування та шторм компліментів. Так колись писали про візити та зустрічі генерального секретаря ЦК ПРС. Тільки-но чудес тоді від цього не очікували. Останній, як видається, «суперстар» великої світової політики Білл Клінтон завітав до Києва не з порожніми руками. Сполучені Штати виділяють Україні $80 млн. на закриття Чорнобильської АЕС. Американська Феміда напередодні візиту сповістила про висунення звинувачення колишньому українському прем'єр-міністрові Павлові Лазаренкові у відмиванні грошей. Навряд чи цей збіг був випадковим. Як завжди, добрий дядечко Сем у особі американського президента обіцяє допомогти, чим зможе Україні в її традиційно непростих відносинах з МВФ. І, нарешті, для Клінтона західний кордон України беззаперечно не є східним кордоном Європи. Хоча очевидно, що це питання Київ має вирішувати не з Вашингтоном.

➢ А український народ отримав іще один приз - бо ж далеко не кожен з гостюючих у Києві президентів дружніх, братніх, партнерських країн звертається до нього з окремим вітанням - «Боріться й поборете». Не кожному народові Клінтон адресує своє послання, особисто зачитане на одній з головних площ столиці. Особистий шарм Клінтона, очевидно, допомагає витримувати зовнішній лоск того, що політики називають «стратегічним партнерством».

➢ На поверхні лежить й ступінь важливості Києва для
Вашингтона - півдня на переговори з Кучмою та звернення до українців після двох днів з гаком самміту «ЄС - США» та уїк-енду в Москві. З самого початку абсолютно чітко простежувалося, що саме в Києві Клінтон не отримає ні неприємних сюрпризів від партнерів, ні констатації того, що чергові переговори на вищому рівні ні до чого не привели (як було в Лісабоні та Москві під час обговорення проблем американсько-європейської торгівлі та наполегливого бажання Вашингтона збудувати нову систему протиракетної оборони чи «Зоряні війни-2», як її вже охрестили в світовій пресі). На поверхні лежить і причина уваги Вашингтона до Києва: держсекретар США Мадлен Олбрайт вже не раз заявляла, що Сполучені Штати дуже збентежені проблемами розвитку демократії в Колумбії, Нігерії, Індонезії та Україні. Самого попадання в цей список було б достатньо, щоб виставити солідний рахунок усім гілкам влади. І у всякому разі, радіти з такої основи стратегічного партнерства не хочеться.

➢ Не хочеться радіти, часто бачачи Україну нездатною
захистити свої інтереси, - чи перед Сполученими Штатами, чи перед Європейським Союзом, чи перед Росією. Як було, зокрема, з історією із турбінами для Ірану чи проектом Ан-70, згадуючи, як насправді, а не перед телекамерами цінили «сильні світу цього» українські миротворчі зусилля. Атмосфера навколо візиту Клінтона до Києва поки що скидається на атмосферу, відповідну візитові всесвітнього імператора до однієї з далеких залежних територій. І не лише тому, що США настільки сильні, а й тому, що Україна сприйняла саме такі правила гри, для неї саме авторитет Вашингтона був і залишається найвищою інстанцією.

➢ Нарешті, цілком зрозуміло й нормально, що супердержава США веде свою супергру, в якій свої партії відповідно до американських інтересів розігрують інші держави, в тому числі й Україна. Цілком зрозуміло, що багатша та стабільніша Україна краще захищатиме американські інтереси, ніж бідна та вибухонебезпечна і це, зрештою, цілком відповідає й українським інтересам. Для того, щоб вони стали радикально розходитися, Україна мала б стати одним з світових економічних гігантів, що не виглядає сьогодні правдоподібним, і залежною не від зовнішнього кредитування держави, але від зовнішньої торгівлі - як, скажімо, Китай.

➢ Зрештою, візити американських президентів до України відбуваються дуже нечасто. Тож, може бути, під час наступного з них Україна буде вже гідною, щоб приділити їй трошечки більше уваги і не змальовувати її постійним прохачем грошей, який не дотримується власного слова. І менше уваги звертати на театралізовані дійства, які, втім, інколи просто необхідні. Але ж колись же потрібно б усвідомити, що покладатися завжди доводиться лише на себе... І гідно оцінюватимуть, лише переконавшись у наявності гідності в держави..

"День" ◆

ЛЬВІВ'ЯНИ ПРОЩАЛИСЯ З ІГОРЕМ БІЛОЗІРОМ

Одні - на цвинтарі, інші - на мітингу

Багато тисяч львів'ян та мешканців області 30 травня прийшли до будинку обласної філармонії, церкви Св. Андрія та на Личаківський цвинтар аби віддати останню шану видатному композитору Ігорю Білозіру. Цей день у місті оголошено траур. На жаль, обставини загибелі композитора були такими, що спричинили сплеск озлоблення та ненависті у Львові. І хоча влада начебто зробила все, щоб обійшлося спокійно - ситуація опинилась на межі виходу з-під контролю. Після того, як національно-патріотичні сили провели пікетування обласної прокуратури, натовп почав громити сумнозвісне кафе «Цісарська кава». (За іронією долі ці приміщення знаходяться за 100 метрів одне від одного). Сталося це незважаючи на ту обставину, що саме кафе цього дня не працювало. За попередньою інформацією невідомо, чи є потерпілі. Начальник Управління внутрішньої політики облдержадміністрації Ярослав Климович повідомив «Дню», що добре, що обійшлося тільки цим кафе.

Тим часом о 13 годині дня траурна процесія підійшла до пам'ятника Тарасові Шевченку. Звучали вимоги розпочати пікетування помешкань людей, які брали участь у побитті Ігоря Білозіра. Поки що важко спрогнозувати, як будуть розвиватись події надалі. Ситуація у Львові є надзвичайно напруженою. На прохання кореспондента «Дня» прокоментувати події, визначні культурні діячі Львова та наукова інтелігенція висловлювались досить категорично, одностайно кваліфікуючи загибель композитора як політичне вбивство, до якого призвела вкрай хибна політика держави щодо підтримки (точніше непідтримки) української мови та культури. Попри загальні мітингово-погромницькі настрої натовпу, інтелігенція міста висловлюється за те, що останню крапку в цій справі має поставити суд.

Коментар «Дня»

Ситуація, що склалася, примушує замислитися в першу чергу над тим, що сьогодні в Україні жодна людина не застрахована від загибелі у вуличній бійці. Бодай би через що виникла «розбірка» - через нетолерантність до політичних висловлювань ачи зазіхання на твій гаманець. Максима, закріплена у Конституції України, про те, що людське життя є найвищою цінністю, як і в старі часи, «проголошується, але не гарантується».

Олександр СИРЦОВ, "День" ◆

Підсумки всеукраїнського референдуму

Всеукраїнський референдум відбувся в Україні 16 квітня 2000 р. у референдумі взяли участь близько 80% громадян, що мають право голосу, або близько 30 млн. осіб. Всі 4 питання референдуму, що стосуються системи влади, дістали підтримку близько 80-90% виборців.

Нагадуємо, які питання було включено до голосування:

«Президент України може також достроково припинити повноваження Верховної Ради України, якщо Верховна Рада України протягом одного місяця не змогла сформувати постійно діючу парламентську більшість, або у разі незатвердження нею протягом трьох місяців підготовленого порядку Кабінетом Міністрів України Державного бюджету України, яка б установлювала додаткові підстави для розпуску президентом Верховної Ради України, та відповідне доповнення пункту 8 частини першої статті 106 Конституції словами: «та в інших випадках, передбачених Конституцією України?».

«Чи згодні Ви з необхідністю обмеження депутатської недоторканності народних депутатів України і вилученням у зв'язку з цим частини третьої статті 80 Конституції України: «Народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані?».

«Чи згодні Ви із знищенням загальної кількості народних депутатів України з 450 до 300 і пов'язаною з цим заміною у частині першій статті 76 Конституції України слів «чотириста п'ятдесят» на слово «триста», а також внесенням відповідних змін до виборчого законодавства?».

«Чи підтримуєте Ви необхідність формування, двопалатного парламенту в Україні, одна з палат якого представляла б інтереси регіонів України і сприяла б їх реалізації, та внесення відповідних змін до Конституції України і виборчого законодавства?»

За інформаціями українських агенцій ◆

"Референдум розв'яже всі питання" - такий лейтмотив соціальної реклами, яка агітувала електорат прийти на виборчі дільниці. Зате одну з найголовніших проблем, котра упродовж кількох років впроваджує конфлікт між парламентом та президентом, навіть не внесено до бюлетеня. Йдеться про "питання уряду" - хто буде ним керувати, і, відповідно, разом із ним "солідарно відповідатиме".

За референдумом... новий референдум

... оскільки не знято головного протиріччя влади: хто керуватиме урядом Незабаром буде чотири роки з того часу, як Закон "Про Кабінет Міністрів" не може вийти з коридору "Верховна Рада - президент". Тоді як робота самого уряду залежить від настрою то окремих фракцій, то окремих радників, то ще від чогось - тільки не від законодавчого унормованого статусу Кабміну. Разом із тим, оформлення нових стосунків між гілками влади могло б помітно поліпшити ефективність співпраці між ними. При чому, вигадувати якихось українських моделей не варто, бо все найкраще - людством уже створено.

Уряди в різних країнах формують залежно від форми правління та традицій. Так, у парламентських республіках вищий орган виконавчої влади призначає парламент, до того ж, зазвичай це повністю залежить від партії або блоку партій, що мають у ньому більшість. Зокрема, голова такої партії (чи лідер парламентської більшості) або сам очолює уряд, або відчутно впливає на його обрання. Тому часто питання про утворення Кабінету Міністрів вирішене ще до проведення необхідних процедур: президент пропонує (Греція), а парламент затверджує прем'єр-міністра, або ж король (Бельгія) чи королева (Данія) призначають членів уряду відповідно до результатів парламентських виборів. Хоча й тут виникають деякі складнощі - при утворенні коаліційних урядів багато важить процес узгодження позицій між різними партіями.

У президентських республіках використовують позапарламентський метод формування уряду. Особливістю такого методу є хоча б те, що посада прем'єр-міністра як така відсутня - урядом керує глава держави, тобто президент. До того ж, йому належать і повноваження уряду загалом: міністри є просто його помічниками під час здійснення владних функцій. Парламент, у свою чергу, може хіба що "рекомендувати" президентові кандидатури міністрів, як це робить сенат США.

Ці дві системи формування кабінетів мають свої плюси та мінуси. Так, уряд парламентської більшості є залежним від цієї більшості, а отже, можна сумніватися у дотриманні принципу розподілу влад. Це може призвести до партократії, диктату певних політичних сил, чи до частої зміни урядів через нестабільність коаліцій, а отже, - до кризи державної влади.

У свою чергу, президентські уряди стають справді незалежними від законодавчих органів, вони проводять власну політику. Проте це може викликати незадоволення парламенту, і, як наслідок, - знову ж таки криза стосунків гілок влади, створення взаємних перепон.

Очевидно, що в Україні чомусь втілилися усі ганджі цих систем: маємо нестабільні уряди, міністрів-політиків та законотворче протистояння президента й Верховної Ради. Аби уникнути "української ситуації", завбачливе людство придумало ще одну систему формування уряду - змішану, і, за іронією долі, саме змішаною часто називають систему створення Кабінету Міністрів в Україні - це президентсько-парламентська модель. Втім, інші держави (їх небагато - Франція, Ісландія, Польща) запровадили модель парламентсько-президентську, і не так уже й погано живуть зі своїми урядами. У Польщі - уряд призначає парламентська більшість, а президент має право реагувати на діяльність цього блоку підписанням чи непідписанням законів. Президент у Франції, призначаючи прем'єра, мусить звертати увагу на парламентську більшість (як це було у 1986-му, коли Міттеран призначив главою уряду лідера опозиції Ширака), тому там змішана система дещо відрізняється від польської, позаяк базується не на нормах закону, а на традиціях.

Та й відповідальність уряд несе перед обома гілками влади в однаковій мірі. Загалом, можна стверджувати, що стабільність урядів та реальне вирішення ними проблем залежить не так від системи їхнього призначення, як від традицій демократії у країні та політичної культури. І не треба звинувачувати президента чи депутатів. В Україні уряд є вищим органом у системі виконавчої влади. Він відповідальний перед президентом та підконтрольний і підзвітний Верховній Раді. Ця надзвичайно вичерпна інформація є філософією існування КМ.

Втім, при заглибленні в суть справи виявляємо, що не можна покладатися тільки на норми Конституції у питаннях, що пов'язані з урядом. Бо хоча й визначено метод його формування (призначення прем'єра президентом за згодою більшості депутатів Верховної Ради) та умови його відставки (парламент виносить резолюцію недовіри всьому урядові), але відсутність механізмів імплементації конституційних норм, туга за часами Конституційного договору з президентським правлінням, донедавня нестабільність у ВР призводили до періодичних змін складу Кабінету Міністрів (період напіврозпаду в середньому один рік). А про можливості роботи КМУ, його стосунки з місцевою владою - взагалі краще не згадувати.

Загалом в Україні уряд - чи не найбільший камінь спотикання в одвічному протистоянні Президента і Верховної Ради - кожному хочеться керувати. Але сьогодні ми можемо стати свідками справжнього перевороту в цьому питанні. Причому шляхів розвитку є два.

Перший, найпростіший - це повернення ери президентського правління, що, як показує історія країн СНД, не є перспективним у плані стосунків з міжнародними організаціями.

Другий шлях вже почав утілюватися в життя, і саме тому навряд чи досягне своєї мети - очевидно, що на шляху багато перешкод. Кажу про формування парламентської більшості, бо це є однією з парламентської системи призначення уряду. А відтак, коли постане питання про зміну положень Конституції щодо формування Кабміну Верховною Радою, то може виникнути черговий конфлікт: якщо більшість і надалі виявиться такою ж аморфною, то гарант Основного закону навряд чи довірить їй право "на уряд".

Це питання неодмінно виникне найближчим часом. У цьому, насамперед, зацікавлений Кабмін, котрий навряд чи захоче стати "Труфальдіно з Бергамо", слугою двох панів.Віднедавна з'явилась традиція: усі важливі питання державного устрою виносити на референдум, а тому не слід виключати можливості проведення чергового загальнонаціонального опитування, саме з питання: як надалі формуватиметься склад Кабінету Міністрів України.

Артем Біденко, ПІК, №15/2000 ◆

Указ президента України
про нагородження орденом княгині Ольги
за вагомий особистий внесок у розвиток
української державності, багаторічну плідну
громадську діяльність постановляю:
нагородити орденом княгині Ольги III
ступеня Стецько Ярославу Йосипівну
- народного депутата України.

Президент України Л.Кучма
м.Київ, 12 травня 2000 року
№ 682/2000

80-річчя Слави Стецько

14 травня року мгр Славі Стецько сповнилося 80 років. Того дня в Києві в історичному будинку колишньої Центральної Ради пройшло врочисте відзначеняння 80-річчя, яке зібрало численну публіку, бо прийшли привітати народного депутата України, голову Проводу ОУН, голову Конгресу Українських Націоналістів державні діячі, політики, громадські та культурні діячі, науковці, народні депутати України, головні представники політичних партій. Програмою святкової імпрези провадив академік Анатолій Погрібний. Від Верховної Ради вітав пані Славу голова Іван Плющ, віце-прем'єр українського уряду Микола Жулинський зачитав багато урядових вітань, а головними були вітання президента України та його Указ про нагородження ювілярки орденом Княгині Ольги, вітання від прем'єр-міністра Віктора Ющенка. Патріарх УПЦ-КП Філарет нагородив ювілярку орденом рівноапостольського князя Володимира. Привітали мгр Славу Стецько також архиєпископ УАПЦ Ігор Ісіченко, і о. протоієрей Ігор, парох церкви св. Миколая УГКЦ на Аскольдовій могилі. Головне святкове слово про життєвий шлях ювілярки сказав почесний голова Європейського Конгресу Українців мгр Омелян Коваль з Бельгії. Вітали заслужену ювілярку народні депутати України - від фракції "Реформи-Конгрес" Віктор Пинзеник, Олександр Ємець, Володимир Філенко, від НРУ - Михайло Косів, Лілія Григорович, Лесь Танюк, Олена Бондаренко, Юрій Ключковський, Роман Зварич, Володимир Коваль, уродженці надвірнянщини брати Костицькі -Михайло, суддя Конституційного суду, та Василь, народний депутат України, а також їхні земляки Іван Малкович, від виборців Надвірнянського виборничого округу - Євдокія Непеляк, Василь і Микола Андрейчуки, відомі українські політики Левко Лук'яненко, Михайло Горинь, Олександ Шандрюк, народні депутати Михайло Ратушний, Ігор Юхновський, Віталій Журавський. Від імені Спілки офіцерів України - її голова, перший командувач ВМСУ віце-адмірал Борис Кожин і голова Київської організації СОУ, капітан І рангу Євген Лупаков вручили Славі Стецько нагороду - адміральський кортик, а Павло Мовчан - нагороду товариства "Просвіта" медаллю "Будівничий України".

Були також вітальні промови голови ОУН п. Миколи Плавлюка, Олеся Лупія - від спілки письменників України, Дарії Гусак - від Ліги українських жінок, Сергія Квіта - від Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України, поздоровлення обласних організацій Конгресу Українських Націоналістів, святкові телеграми комітетів АБН - Адзербайджанського, Чеченського, Таджицького, Грузинського, голови Скандинавської станції АБН Петра Кузьми Балицького. Звучали музичні дарунки - пісні у виконанні народної артистки України Оксани Білозір, сестер Тельнюк, дуету із Чорткова, та багатьох інших митців.

Ювілейну врочистість вшанував своєю неофіційною участю прем'єр українського уряду Віктор Ющенко з дружиною. Він тепло й щиро привітав пані Славу з її 80-річчям.

З гарячими вітаннями ювілярці, шановній пані Славі приєднується й керівництво Української ініціативи і Чеської республіці та редакція нашого часопису. На многоя і благая літа, Пані провідник!

За репортажем Марії Базелюк, "ШП"

Міжнародна наукова конференція відбувалася у конференцзалу Палацу мистецтв "Український дім".

У ранковому засіданні виступив Київський міський голова Олександр Омельченко, прозвучали вітання учасників від Адміністрації президента України, зі вступним словом виступив віце-прем'єр-міністр України Микола Жулинський, вітання від Міністерства закордонних справ України висловив заступник міністра Олександр Майданник.

З доповіддю "Національна ідея. Ілюзії та реальність" виступив Павло Мовчан - народний депутат України, голова Всеукраїнського товариства "Просвіта", Іван Дзюба - академік НАН України зачитав темуу "Сучасна мовна ситуація в Україні", Микола Томенко - директор Інституту політики, виголосив доповідь "Світоглядні засади сучасної України: правовий, політичний та суспільний вимір".

Згодом прозвучали теми "Українська національна ідуя, як стрижень соціально-людського капіталу - найважливішого економічного ресурсу в умовах глобалізації" доктора економічних наук, головного дослідника Центру соціально-економічного прогнозування Веніаміна Сікори, тема "З досвіду мовного будівництва у Латвії" начальника управління натуралізації Міністерства юстиції Латвії Ейженія Алдермане, тема "Становлення української політичної нації в контексті міжетнічних взаємин", завідувача відділу Інституту філософії НАН України, кандидата філософських наук Василя Лісового, тема професора Київської духовної академії Дмитра Степовика "Формування українського національно-свідомого священицтва". Іван Драч - голова Державного комітету з питань інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України виголосив доповідь "Національна ідея та інформаційна політика". Ян Даруля - професор, говорив про "Роль і функціонування мови в процесі національно-культурного розвитку на практиці національно-інтеграційного мовного розвитку у Словаччині", член Конституційного суду України Михайло Костицький виголосив тему "Українська національна ідея та українська мова (правовий аспект)", а представник департаменту мовної політики Квебеку та компанії "Стратежік комунікасьон" Олександр Секретарьов з Канади повідомив присутніх про "Правду і міфи про франкізації в Канаді". Останнім доповідачем ранкового засідання був Джуро Відмарович - радник міністра з питань національних меншин МЗС Хорватії, який говорив на тему "Українсько-хорватські відносини".

У другій частині робочого дня Міжнародної конференції виступили: Сергій Квіт - начальник Управління координації ЗМІ Держкомінформполітики України, доцент Інституту журналістики КНУ ім. Т. Шевченка: "Державна ідеологія 1991-2000 рр".

14 квітня ц.р. відбулася в Києві Міжнародна наукова конференція, організована Всеукраїнським товариством "Просвіта" ім. Т. Шевченка, Міністерством Закордонних справ України, Київською міською державною адміністрацією, Конгресом української інтелігенції під назвою "Національна ідея. Уроки останнього десятиріччя".

Від УІЧР було номіновано голову Регіональної організації у місті Злін пана Василя Чинча, який виступив із доповіддю "Формування національного мовного простору в Чехії".

Далі виступили:

Анатолій Погрібний - академік АПН України, професор КНУ ім. Т. Шевченка, голова Педагогічного товариства ім. Г. Ващенка: "Моделі національної (української, антиукраїнської, малоросійської) в теоріях і практиці сучасного державотворення".

◆

Ігор Каганець - головний редактор журналу "Перехрестя IV", завідувач лабораторії психоаналітики міжетнічних територій НАН України: "Психоінформаційні аспекти націотворення".

◆

Василь Чинч - голова Регіональної організації Української ініціативи в Чеській республіці: "Формування національного мовного простору в Чехії".

◆

Олександр Пономарів - академік АН ВШ України, професор КНУ ім. Т. Шевченка, заступник голови товариства "Просвіта": "Міжмовні стосунки в сучасній Україні".

◆

Наталія Деркач - заступник начальника управління у справах національностей, міграції та релігії Запорізької облдержадміністрації: "Роль національно-культурних товариств у формуванні української національної ідеї на прикладі Запорізької області".

◆

Іван Ющук - проректор Міжнародного інституту лінгвістики і права: "Національна ідея і права людини".

◆

Едуард Одинець - радник міністра національних відносин Республіки Естонії: "З досвіду мовної політики в Естонії"

◆

Сергій Здіорук - завідувач відділом політичних і гуманітарних досліджень НІСД: "Національний прогрес як складова національної безпеки України".

◆

Надія Непорожня - доктор гуманітарних наук (Литва): "Мовна ситуація в Литві".

Петро Ситник - головний консультант відділу політичних і гуманітарних досліджень НІСД: "Національна ідея - поняття та функціональне навантаження".

◆

Юрій Гнаткевич - кандидад педагогічних наук, голова Київського Крайового об'єднання "Просвіта": "Проблема визначення національної ідеї".

◆

Олена Здіорук - головний спеціаліст відділу політичних і гуманітарних досліджень НІСД: "Мовний чинник у становленні й розвитку національної ідеї".

◆

Антоніна Грицева - доцент технологічного університету Поділля (м. Хмельницький): "Мовна особистість, шляхи її формування".

◆

Михайло Цюрупа - начальник кафедри філософії військового гуманітарного інституту Національної академії оборони України: "Відродження української воєнно-гуманітарної традиції в сучасній українській армії".

◆

Максим Вакуленко - доцент Київського державного лінгвістичного університету: "Українська латиниця як засіб представлення державної мови України в міжнародному спілкуванні".

◆

Іван Мозговий - доктор філосовських наук, завідувач кафедри культурології Сумського державного педінституту ім. А. Макаренка: "Взаємозв'язок національного і релігійного в духовному розвитку України".

◆

Микола Нестерчук - відповідальний секретар товариства "Просвіта", заслужений працівник освіти України: "Національна ідея "Просвіти".

◆

На завершення робочого дня були зачитані повідомлення від громадських та громадсько-політичних організацій та прийнято Звернення учасників Міжнародної науково-практичної конференції.

Звернення

учасників
Міжнародної науково-практичної конференції

"Національна ідея. Уроки останнього десятиріччя"

від 14 квітня 2000 року

Враховуючи досвід інших країн - Литви, Латвії, Естонії, Чехії, Словаччини, Хорватії, Франції, Польщі і т. д. - у проведенні мовної політики й утвердженні власних національних мов як державних;

спираючись на міжнародні правові акти стосовно державної мовної політики, зокрема на Європейську хартію регіональних мов і мов національних меншин від 5 листопада 1992 року, Рамкову конвенцію Ради Європи про захист національних меншин від 1 лютого 1995 року, Гаазькі рекомендації щодо прав національних меншин на освіту (жовтень 1996 року) в частинах, що стосуються державної мови; на статті 10, 11, 92, 103, 127, 148 Конституції України; на рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року;

беручи до уваги, що Україна протягом століть і зокрема в складі СРСР була фактично колонією (управлялася з метрополії; армія, інші силові структури на її території повністю підпорядковувалися метрополії; українська мова, культура, українська національна свідомість всіляко нищилася) і наслідки цього безправного становища українців як національної меншини спочатку в Російській та інших імперіях, пізніше в СРСР зберігаються й у незалежній Українській державі (у вищих навчальних закладах викладання ще й досі ведеться переважно мовою колишньої метрополії; українці, особливо на Сході й Півдні, не завжди мають змогу посилати своїх дітей до шкіл з українською мовою навчання; тиражі книг і періодичних видань українською мовою порівняно з відповідними російськомовними в Україні зовсім мізерні, є такі місця в Україні, де в жодному кіоску не можна придбати навіть газети українською мовою; чимало суддів, інших державних службовців не володіють державною мовою або ігнорують її, повністю російськомовним залишається спорт);

виходячи із статті 5 Декларації про право на розвиток, прийнятої резолюцією 41/128 Генеральної Асамблеї ООН від 4 грудня 1986 року, у якій проголошується: "Держави повинні вживати рішучих заходів, спрямованих на ліквідацію масових і грубих порушень прав людини, народів і осіб, спричинених такими ситуаціями, які є наслідком апартеїду, усіх форм расизму і расової дискримінації, колоніалізму, іноземного панування й окупації, іноземного втручання і загрози національному суверенітету, національній єдності і територіальній цілісності, загрози війни і відмови визнати основоположне право народів на самовизначення", -

ми звертаємося до Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України з вимогою вжити рішучих заходів для ліквідації масових і грубих порушень національних прав українців, що є наслідком колоніалізму, іноземного панування й окупації, а саме:

- прийняти нарешті Закон про державну мову в Україні, який би повністю забезпечив, як це записано в Конституції України, "всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України", не ущемлюючи прав національних меншин користуватися своїми мовами;

- домогтися неухильного виконання "Комплексних заходів щодо всебічного розвитку і функціонування української мови", затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 8 вересня 1997 року № 998, мета яких "відшкодування втрат, яких зазнала українська мова у сфері суспільного функціонування внаслідок заборон і переслідувань у минулому";

- усунути на всій території України ганебні залишки колоніалізму у вигляді різних символів неіснуючої вже імперії, колоніальних найменувань міст, вулиць, площ, підприємств тощо іменами тих, хто найбільше спричинився до нищення української державності, української культури й мови, та назвами, несумісними з теперішнім статусом України як незалежної держави і образливими не тільки для українців, а й для чесних людей узагалі;

- запровадити обов'язковий державний екзамен з української мови на досконале володіння нею не тільки для посадових осіб усіх рівнів, а й для тих громадян України, які тепер здобувають вищу освіту і, отже, у майбутньому поповнять лави посадових осіб;

- реально сприяти україномовним засобам масової інформації, виданню книг українською мовою, усім видам україномовної продукції, запровадивши відповідні податкові пільги, з тим, щоб домогтися, як цього вимагає стаття 4 Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин, "справжньої рівності між особами, які належать до національної меншини, і особами, які належать до більшості населення";

- вжити відповідних адміністративних заходів для переведення навчального процесу у вищих навчальних закладах усіх форм власності та рівнів акредитації на державну мову і таким чином виконати вимогу Європейської хартії про регіональні мови і мови меншин про те, що "захист і розвиток регіональних мов або мов меншин не повинні проводитися на школу офіційним мовам" та вимогу Гаазьких рекомендацій щодо прав національних меншин на освіту про те, що "особи, які належать до національних меншин, зобов'язані інтегруватися в більш широке суспільство держави через належне володіння державною мовою";

- створити в структурі Кабінету Міністрів України орган, який би забезпечував неухильне проведення на всій території України державної мовної політики відповідно до законів України та міжнародних правових актів.

Прийнято одноголосно в Києві 14 квітня 2000 року.

Ядерна контрабанда України

*На момент проголошення незалежності Україна володіла третім у світі військовим ядерним арсеналом, який було ліквідовано згідно з міжнародними угодами в галузі ядерної безпеки та скорочення атомних арсеналів держав - членів "ядерного клубу". У процесі роззброєння, з однієї сторони, та розвитку власної атомної енергетики - з другого, Україна ледве не стала центром ядерної контрабанди, про що свідчать сенсаційні повідомлення європейських масмедій останніх років. У 90-тих роках на шпальтах української та закордонної преси з'являлися повідомлення про вилучення українськими, угорським, німецькими митниками контрабандних радіоактивних речовин цезію та урану в громадян України, Росії, Казахстану. Закарпатські митники і прикордонники надовго запам'ятають події 96-го року, коли було вилучено свинцевий контейнер з кількома грамами радіоактивного цезію-137. Роком пізніше на Закарпатті ж було заарештовано злочинців з вантажем "таблеток" для теплових елементів реакторів АЕС, а це не більше і не менше, як кілограм урану. Пізніше виявилось, що заарештовані українськими правоохоронцями громадяни Казахстану розшукуються владою цієї держави за крадіжку з алмаатинського комбінату, який виробляв складові для АЕС-івських "таблеток". Взагалі, за даними Прикордонних військ та Служби безпеки України, жодного разу з української території не вивозилися в Україні ж видобуті або вироблені радіоактивні матеріали, що їх можна використовувати і як паливо для атомних реакторів, і як компонент ядерної зброї. Зловмисники подорожують через українську територію, враховуючи "прозорість" її східних кордонів - а саме звідти йде до Європи ядерна контрабанда. **МАГАТЕ** - міжнародна організація, яка дбає за "мирне використання" атому і піклується про безпеку атомних електро-станцій, у нещодавньому повідомленні для масмедіа сповістила, що її фахівці контролюють ситуацію в "ядерному секторі" України, де законний обіг ядерних матеріалів здійснюється держпідприємством **"ІЗОТОП"** та системою спецкомбінатів державного об'єднання "Родон". Ці ж підприємства - в українсько-російсько-казахстанському проекті створення ядерного циклу України, від видобутку урану в Жовтих Водах до виробництва палива для атомних реакторів з подальшим похованням відпрацьованого палива і радіоактивних відходів. **МАГАТЕ** та СБУ змушені визнати, що у процесі створення подібного циклу може мати місце ядерна контрабанда, вже - матеріалів українського виробництва. Робота з радіоактивними речовинами потребує сучасних систем захисту, але нині Україна не має достатньо коштів для створення систем, подібних до діючих у Франції, Німеччині чи Сполучених Штатах, які б забезпечили нормальне функціонування та охорону атомних об'єктів. А ці об'єкти, як відомо, є "ласими шматками" для ядерних контрабандистів та терористів. І одна крадіжка урану зі Східного гірничо-збагачувального комбінату у Жовтих Водах, або проникнення невідомого зловмисника на "цвинтар" радіоактивних відходів котроїсь з українських АЕС може поставити під загрозу безпеку цілого світу.*

Богдана Костюк, Київ ◆

Керівники понад двадцяти промислових підприємств Одеси взяли участь у квітневій нараді в Одеській мерії, присвяченій функціонуванню та розвиткові вільної економічної зони (далі - ВЕЗ) "Порто-Франко" в Одеському морському порту. Міська влада запропонувала представникам одеських ділових кіл розглянути можливість про участь очолюваних ними підприємств у створенні та праці ВЕЗ. На думку українських економістів, згадану вище зустріч у мерії можна назвати першим кроком до запровадження ідей вільного ринку в одеському порту. Інвестиційна привабливість ВЕЗ - то справа зрозуміла, - підкреслив у своєму виступі директор одеського морського порту Микола Павлюк. Зокрема, на території ВЕЗ за відповідних умов вантаж не обкладається ввізним митом на додаткову вартість. Інвестори на перші три роки звільнюються від податку на прибуток, а по тому отримують пільгові податкові знижки тощо. Як відзначив мер Одеси Руслан Боделан, з часом буде доцільно розглянути питання про збільшення території ВЕЗ. У першу чергу, мовиться про прибережну зону. Як сказав пан Боделан в інтерв'ю для Радіо "Свобода", "не можна погодитись із тим, аби коштовна (цінна) земля використовувалась неефективно. Одеський міськвиконком має намір провести ревізію земельних ресурсів міста". Крім того, керівники промислових підприємств, які працюватимуть задля розвитку "Порто-Франко", повинні подумати про можливість перепрофілювання свого підприємства, або ж про зміну акцентів у його функціонуванні - з урахуванням того факту, що Одеса - це потужний транспортний вузол, через який проходить історичний шлях "із варяг у греки", який є учасником програм створення міжнародних транспортних коридорів у рамках програм розвитку, розроблених фахівцями держав-учасниць Чорноморського економічного співробітництва.

Ігор СТОЛЯРОВ

Вільна економічна зона: Шляхи співпраці

До речі, цікаву концепцію розвитку прибережної зони пропонує головний інженер одеського торговельного порту Юрій Кузьменко: вона передбачає будівництво на території одеського судноремонтного заводу причалу довжиною 175 метрів - для нормального функціонування комплексу з перевантаження олії. Також передбачено побудувати чотири причали для універсальних вантажів та зернового перевалочного комплексу. А ще ж потрібні пункти сервісного обслуговування людей, задіяних у перевезенні вантажів. ВЕЗ потребуватиме вдосконалення системи залізнично-вантажного терміналу та автотерміналу...і ще багато чого. Але за наявності правового підґрунтя, гарного "бізнес-плану" та бажання і зацікавленності усіх сторін одесити сподіваються подолати всі перешкоди і створити ВЕЗ, достойний славної "перлини у Чорного моря".

Одеса

◆ ◆ ◆

МГЗ

та вихід України на алюмінієвий ринок

Отже, відбулося те, на що очікували останні місяці - згідно з підписаною нещодавно угодою, 30-ти відсотковий пакет акцій МГЗ перейшов компанії "Український алюміній", яка тісно пов'язана з групою "Сибірський алюміній" ("СибАл"). Таким чином, Україна стала однією із складових потужного СНД-івського алюмінієвого голдінгу, що його формування ось-ось має закінчитись. Експерти і журналісти - як українські, так і іноземні - щиро дивуються, що створення голдінгу відбуватиметься так швидко. Принаймі, з Москви неодноразово лунали застереження на кшалт того, що конкурентні політичні угруповання - ті, що репрезентують конкурентні ж фінансово-промислові групи, "до останньої краплі крові" боротимуться за "СибАл" - одне з найбільших виробників та постачальників алюмінію на світовий ринок. Але, вочевидь, розуміння того, що "час - це гроші", і простої сибірського та українського заводів посилюють позиції на алюмінієвому ринку канадської "Alkan Alluminium" та французької "Pecshiney". До речі, останні нещодавно оголосили про намір об'єднатись - можливо, це теж вплинуло на рішення російських угруповань, які боролись за "СибАл", також об'єднатись... принаймі, тимчасово, допоки кожна зі сторін-учасниць не сформує свої вимоги та пропозиції. А Україна, отже стала частиною могутнього СНД-івського алюмінієвого "монстра", який здатен скласти серйозну конкуренцію іншим алюмінієвим "монстрам", які утримують світовий ринок цього "металу майбутнього". У цій ситуації важливо, аби Україна, повела себе розумно, і обережненько вчилася працювати на світовому ринку. МГЗ, як вважають експерти Міжнародного центру перспективних досліджень (Київ), може стати першим кроком України на шляху її визнання рівноправним учасником процесів, які відбуваються на ринку алюмінію - нехай у складі транснаціональної корпорації.

Богдана Костюк, Київ ◆

Георгій КАСЬЯНОВ

Термін "нація" - історія і сучасність

(продовження, поч. див. "Пороги 1/2000)

Згодом, в ході розкладу старого династичного порядку, формуванням "національних" держав в Європі, розвитком "національних" мов, які заступили латину, і "націоналізацією" церков відбувалися й зміни в понятті "нація". З універсальної мови всеєвропейських політичних, релігійних та культурних еліт - латини, слово нація перейшло в мови "національних" політичних і релігійних еліт. Поступово, протягом XVII ст. термін уже використовувався в деяких європейських країнах як відповідник поняття "народ" і пов'язувався з такими категоріями, як "громадянство", "держава", означаючи належність до певної територіально-політичної, а не суто етнічної чи мовної спільноти. "Нація" дедалі більше ототожнювалась з "народом", тобто населенням країни, держави загалом.

В останній чверті XVIII ст. слово "нація" у французькій мові фактично було еквівалентом слова "народ" (peuple) і вживалося як відповідник останнього. У знаменитій "Енциклопедії" Д. Дідро визначав "націю" як значну кількість людей, що живе на певній території й управляється одним урядом. Аббат Ватель у 1758 р. ототожнював "націю" з державою. Це значення слова "нація" набувало дедалі більшої популярності в мовах тих народів, де процес націотворення відбувався паралельно з процесом формування централізованої держави, політична еліта якої була відносно культурно однорідною.

Отже, англійська й французька мови - мови економічно й політично найпередовіших у XIX ст. народів, культивували передусім політичне значення терміну "нація", і саме в них це слово стало синонімом суверенності народу, незалежності держави, стало політичним символом. Етнічні складники терміну не відігравали суттєвої ролі - до "нації" включалися все населення країн, незалежно від етнічного походження. Рівні права різних етнічних груп гарантувалися належністю до однієї - політичної "нації". Французька "нація" складалася не тільки з етнічних "французів", але й з бретонців, провансальців, пікардійців, ельзасців та ін. Саме у цьому випадку тисячолітня межа між поняттями natio та populus зникла. "Нація" стала синонімом "народу".

З часом, особливо після французької революції, - це розуміння набуло дальшого поширення. Стали популярнішими й нові його формальні компоненти. Зокрема, в XIX ст. поняття "нація" дедалі частіше (напр., у Франції, США чи Англії) стало ототожнюватися з поняттям "держава", тривала, так би мовити, подальша семантична "етатизація" слова, розпочата у попередні часи. Унаслідок цього, зокрема, слово "нація" (nation) в англійській і французькій мовах часто є відповідником слова "країна", або "держава" (слово "держава" увійшло до політичного словника Європи і стало загальновживаним лише в XVIII ст.). Ліга Націй, утворена 1920 р. (League of Nations, Societe des Nations) була, як відомо, об'єднанням держав, як і її наступниця - Організація Об'єднаних Націй.

Щоправда, в німецькій мові слово "нація" вже в модерну епоху, тобто в "епоху націоналізму", мало дещо інший зміст, ніж в англійській і французькій. Старе поняття "нація", успадковане від часів існування "Священої Римської Імперії Німецької Нації", підкреслювало єдність німців не за політичною ознакою (як єдність суверенного народу та його держави), а за такими характеристиками, як спільність мови, культури, традицій. Для німців, які були розпорошені між сотнями, а після наполеонівських воєн, кількома десятками німецьких держав, "вільних міст", князівств тощо, слова "нація" і "народ" (Volk) були синонімами саме в цьому розумінні. Проте, терміни "нація" (Nation) і "держава" (Staat), на відміну від англійської й французької, не були тотожними.

Німецьке значення слова "нація", з наголосом на етнічно-культурних складниках, вплинуло на формування цього поняття в мовах слов'янських і центральноєвропейських народів, зокрема, в українській. Слово "нація" тут здебільшого було синонімом слова "народ", яке, в свою чергу, ототожнювалось передусім з культурно-мовними спільнотами (варто пам'ятати й те, що німецька мова в часи "національних відроджень" слов'янських народів панувала в суспільних науках, а університети з німецькою мовою викладання були тими осередками, де відбувалося навчання інтелектуальних еліт цих народів).

Та обставина, що особливого значення культурно-мовні характеристики поняття "нація" набули саме для тих, хто щойно вступав в "епоху націоналізму", виглядає цілком природною та історично обумовленою. Ще у XVIII ст. видатний німецький філософ і просвітитель Йоган Готфрід Гердер охарактеризував "націю" передусім як мовно-культурну спільноту. Ця ідея стала домінантною серед народів Центрально-Східної Європи, яким доводилося робити наголос на культурних і мовних компонентах цього відродження за браком міцних політичних та економічних еліт, власної державності, чи припустимо, територіальної єдності (чехи, українці, словенці, балканські народи та ін.).

Отже, загалом у XIX ст. визначилися дві основні лінгвістичні традиції у вживанні слова "нація", які були відображенням певних політичних і культурних традицій. Кожна з цих традицій мала власні "сфери впливу" у науці, політиці, на рівні побутової свідомості. Після Другої світової війни, коли домінуючою мовою світового суспільствознавства стала англійська, зміцнився вплив англосаксонського, політичного, і значною мірою етатистського (політично-державницького) розуміння слова "нація", і не лише в наукових сферах - досить згадати, що національно-визвольні рухи Третього світу здебільшого ототожнювали "націю" з "державою".

Отже, семантична еволюція слова "нація" охоплює собою не одне тисячоліття людської історії. Незважаючи на те, що в ході свого розвитку воно абсорбувало певні "об'єктивні" характеристики (територія, реально існуючі спільноти), воно все ж таки значно більшою мірою залишалося символом, інтелектуальним знаряддям, суб'єктивним витвором, штучною конструкцією, знаком, абстракцією, і в цьому відношенні не відрізняється від усіх інших понять-символів, винайдених людством в ході його культурної еволюції. Проте, цей "знак", цей витвір людського розуму перетворився на могутнє ідеологічне знаряддя. Можливо, саме це і стало однією з основних причин розмаїття наукових, ідеологічних, політичних та інших інтерпретацій і визначень поняття "нація".

У сучасній українській публіцистиці, політичній термінології, наукових дискусіях слово "нація" є одним з найпопулярніших, і це зрозуміло: незважаючи на досить несприятливі для цього умови, відбувається активне формування модерної української нації. Впадає в око, що в сучасній українській мови термін "нація" здебільшого ототожнюється з культурно-мовними, етнічними спільнотами.

Очевидно, що таке розуміння терміну є наслідком певної інтелектуальної традиції, початки якої сягають межі XIX-XX ст. Тоді словосполучення "українська нація" (не надто популярне серед української інтелігенції) вживалося переважно як відповідник словосполучення чи поняття "український народ". Останнє мало майже виключно етнічний зміст, оскільки "українського народу" як політично-державної спільноти не існувало. Із створенням української держави в 1917-1920 рр. поняття "український народ" (чи "народ України") набуло й політичного змісту, проте, слово "нація" не вживалося, оскільки вже склалася традиція, згідно з якою в поняття "українська нація" включалися лише етнічні українці. Ця традиція лише зміцнилася завдяки тому, що після Першої світової війни і поразки української революції 1917-1921 рр. українські землі і населення були поділені між декількома державами (Польща, Чехословаччина, Румунія, Угорщина), а державність українців у складі СССР була фіктивною.

У совєтські часи "етнічний" зміст поняття "нація" набув особливої ваги, оскільки саме визначення "нації", винайдене І. Сталіним, стало догмою для всіх громадян СССР, а це визначення зводило поняття "нація" переважно до етнічних параметрів. Відповідно, коли йшлося про "українську націю" в складі СССР, ішлося про етнічних українців, про культурно-мовну спільноту. Роль "політичної нації" відводилася "радянському народові".

Ця традиція, безумовно, впливає на сучасне розуміння слова "нація" в Україні. У Конституції України, зокрема, населення країни називається "народом України", до якого включено громадян "усіх національностей". Слово "нація" не вживається, натомість пропонується слово "національність", яке є відповідником етнічної приналежності особистості. Водночас, доводиться вживати такі терміни, як "національні інтереси", "національна валюта", "національна збірна", "національна катастрофа", "національний порятунок" тощо з очевидним політичним підтекстом, з якого можна зрозуміти, що йдеться про "українську націю", а не про "народ України".

І тоді й виникає питання, про яку "націю" йдеться - про етнічних українців? Про все населення України, яке складається з декількох десятків етнічних груп? Чи включаються до цієї "нації" ті, хто вважає себе етнічними українцями, але української мови не знають, або ж ті, хто вважають себе етнічними росіянами і вільно володіють українською і бажають бути громадянами України? Отже, на перший погляд суто академічне питання: що таке "нація", що означає це слово, набуває надзвичайної суспільної ваги.

Київ

Ольга БЕНЧ

Український спів у світі

Україна лежить на перехресті культур Сходу й Заходу у самому центрі Європи. Здавна світ пізнавав Україну через її співучу традицію. У своїх піснях українці проникливо виспівали власне світосприйняття, душу й філософію, своєрідно й неповторно розкрили свій унікальний талант, свою історичну долю.

Українська пісенна культура виникла в питомому природному середовищі і за суттю своєю була обрядовою. Цей спів не обслуговував ідеології, не функціонував на соціальне замовлення, а жив із внутрішньої потреби людини підтримувати внутрішню гармонію з Творцем. Тому завжди був спрямований на духовний саморозвиток, самореалізацію людини. Сутність українського співу зумовлювалася особливим психологічним механізмом - людина почувалася часткою земної природи і Всесвіту, і її світопереживання були невіддільні від них. У цьому цілісному співвідношенні із земними й небесними первинами, де все взаємопов'язане і взаємообумовлене, формується моральна засада співочої традиції українців. І ця традиція крізь віки, несе у собі одвічні закони духу, розкриває єдність людини й природи. Тому і спів цей звучить природно, несучи у своїй інтонації правду життя.

Із коріння обрядової культури згодом виросла і сформувалася професійна співоча культура українців.

Український історик професор Володимир Антонович проникливо визначив суть етнічного духу: "Ніякими силами не можна змінити духовного типу людини... Людина під сильним тиском може змінити зверхні ознаки своєї національності, але ніколи не змінить ознак внутрішніх, духовних. Можна говорити різними мовами світу, визнавати себе громадянами різних держав, служити різним культурам, але духовно змінитися не можна".

Яскравий зразок українського духовного типу явила творчість багатьох українських композиторів, співаків, диригентів.

І хоч більшість із них змушені були творити в чужому середовищі, та за духом завжди лишалася дітьми своєї матері. Так, ще у XVIII ст. в Росії, у Петербурзі сила української співочої традиції була така потужна, що витворила те живильне середовище, з якого надалі виросла Петербурзька хорова школа. Ця школа цілком успадкувала естетику української співочої культури і вплинула на хорове мистецтво Росії. Тут жили й творили визначні українські композитори і співаки Максим Березовський, Дмитро Бортнянський, Григорій Сковорода та інші.

У XIX ст. українську культуру вивчає видатний чеський вчений-славіст, друг І. Франка Людвіг Куба.

У своїй праці "Співучою Україною" він пише: "В Україні співаки зв'язані могутньою постійною силою, керованою крім вродженого музичного таланту, успадкованими традиціями і самобутнім духом... Вони творять атмосферу, яка віками існує на їхній землі і якою живляться покоління...".

У XIX ст. П. Чайковський, вивчаючи свою питому українську культуру, засвідчив: "Бувають щасливо обдаровані натури і бувають так само щасливо обдаровані народи. Я бачив такий народ, народ-музикант - це українці". Адже українці, як і італійці, народжуються на світ з правильним слухом і з голосом, поставленими самим Господом Богом" - так визначив співочу природу українського народу російський письменник О. Купрін.

У XX ст. видатні українські диригенти Олександр Кошиць, Нестор Городовенко, Дмитро Котко явили світові співочу традицію українців у практиці хорового співу. На виступи хору Олександра Кошиця світова преса писала: "В українських співаків наш молодий музичний світ (Заходу) міг пізнати те, що має справжню будучність - оте природне думання, яке не шукає технічної нарочистости. Проте співом досягають вони того, що є найліпшим критерієм найвищого мистецтва: враження безпосередності, необхідності, природності та правди". Під час репетиційної роботи з хоровою капелою "Думка", яка під орудою Нестора Городовенка мала концертні виступи у Франції 1929 року, видатний швейцарський диригент і музичний критик Ернест Ансерме сказав: "Я бачу перед собою хор світової слави..., ніде у світі нема тепер таких глибинних і прекраснозвучних басів..., вони збереглися тільки у слов'ян, і то переважно в Україні".

На початку 20-х років XX ст. на території Польщі у таборі інтернованих вояків армії УНР, виник перший український мандрівний чоловічий хор під орудою Дмитра Котва. Цей хоровий колектив виступав по всій території Польщі, до якої входили й українські етнічні землі Лемківщини, Підляшшя, Холмщини, Надсяння. Хор відігравав важливу роль у популяризації української церковної та народної культури. Після одного з концертів хору Дмитра Котка у місті Холмі преса писала: "Хор Котка складається з гарних і сильних голосів...Слухачів вражають красою співу бас-октавіст, баритон і тенори".

Пісенну традицію українців в умовах тоталітарного режиму всупереч соцзамовленню утверджував наш сучасник видатний хормейстер Павло Муравський. Силою свого ясного таланту він продовжує справу своїх попередників. Про успіх хорових концертів Павла Муравського писали в Канаді, Німеччині, Швейцарії, Франції та ін. За суттю ці відгуки дуже близькі до рецензії на виступи хору Олександра Кошиця. "Хор Муравського виправдав усі сподівання слухачів... Особливо чарувала краса голосів і типово українські неповторні відтінки, віртуозне використання сили звуку..." - писала одна з канадійських газет.

Усе це засвідчує феноменальність українського співу й унікальність співочої природи українців.

"УФ", 35-36

Автор: заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства ◆

Цікавою особливістю давньоруських літописів XII-XIII століть є вкрай обмежена кількість свідчень про жінок із князівських родин, особливо про дочок та онучок князів. Зрозуміло, літописці насамперед звертали увагу на державні справи, події громадського, релігійного і міжнародного життя, а родинні справи часто залишалися в затінку. Тому навіть про знатних жінок часів давньої Русі ми часто дізнаємося з іноземних писемних пам'яток середньовіччя, свідченням яких суперечливі і залишають простір для гіпотез та фантазії науковців і публіцистів.

Анна Ярославна: *ЗАГАДКИ ДОЛІ*

Донька Ярослава Мудрого Анна, королева Франції!... Зі шкільної лави відома, навіть хрестоматійна, постать в історії Київської Русі. Однак в історичному портреті Анни ще довго будуть залишатися невідомими його цікаві складові. Наприклад, точно не відомий рік народження князівни. В історичних джерелах називаються 1024 або 1025 роки. Нині ж у науковій літературі дедалі частіше зазначається 1032 рік.

1048 року (за іншими відомостями, 1044 р.) до Києва прибуло французьке посольство просити руку Анни для короля Генріха I (роки правління 1031-1060), який незадовго перед цим овдовів і не мав спадкоємця. У середньовічних хроніках міститься повідомлення про те, що до короля дійшли чутки про чудову вроду князівни і що він захотів узяти з нею шлюб. Однак, напевно, все було значно прозаїчніше. Складне внутрішнє і зовнішнє становище Франції змушувало монарха шукати впливових союзників, а могутність Русі в першій половині XI століття була визнана в усій Європі. Тому вірогідним видається припущення українського історика Миколи Котляра про те, що Генріх I збирався спертися на військовий та фінансовий потенціал давньоруської держави (на той час наймогутнішої на теренах Східної Європи) в боротьбі проти ворогів і за об'єднання Франції, проти сепаратизму бунтівних графів і баронів. Влада останніх на просторах Франції була безмежна, вони фактично були незалежні від короля. У свою чергу, Ярослав Мудрий, напевно, вважав такий союз корисним для протиборства з Візантійською і Германською імперіями.

Отже, справу про укладення шлюбу було вирішено. Анна вирушила до Франції. Дискусійною залишається і дата вінчання: найчастіше в наукових розвідках називаються 14 травня 1049-го року. І тут постає питання, щодо якого в істориків немає одностайності: прийняла юна королева латинський обряд чи залишилася християнкою візантійського обряду? Ряд дослідників доводить, що Анна прийняла римський обряд, оскільки без цього був би неможливий її шлюб із французьким монархом. Інші науковці вважають, що навряд чи Генріх I міг вимагати від дружини зректися свого обряду, оскільки це призвело б до погіршення відносин між Руссю і Францією.

До французької столиці київська княжна призвела давньоруське Євангеліє (Євангелістерій), яке потім було передане до Реймського собору й отримало назву Реймського. Цікаво, що надалі, вступаючи на престол, королі під час коронації присягали на вірність Франції саме на цьому Євангелії (нині цей безцінний документ епохи раннього середньовіччя зберігається в Національній бібліотеці в Парижі).

У королеви Анни були три сини: Філіп, на прізвисько Добрий, який пізніше став королем Франції, Роберт, який помер в юному віці, і Гюгон Великий, пізніше граф Крепі. Існує версія, що королівське подружжя мало дочку Едіту, доля якої набула напівлегендарного характеру. Дівчинка народилася 1055 року, а 1074 монарх вирішив видати принцесу заміж. Щоб уникнути силуваного одруження, Едіта втекла з Парижу і, знесилена довгою дорогою, зупинилася в баварському селі Пух (околиця Мюнхену). Місцеві селяни надали принцесі хатину, де вона прожила до своєї смерті (1109 р.), навчаючи місцевих дітей та лікуючи хворих. Похована Едіта під престолом церкви, що стоїть і донині. Близько 1600 року католицька церква проголосила онучку Ярослава Мудрого блаженою.

Після смерті свого чоловіка (1060 р.) стала Анна фактичною опікункою малолітнього короля Філіппа I (на той час йому виповнилося лише 7 років). Французькі літописці сповіщають, що незадовго до своєї смерті Генріх I хотів оголосити дружину регентом королівства, але вона відмовилася від такої честі, і регентом став Будуен V, граф Фландрії. Як опікунка Анна разом із Філіппом I підписувала різні державні документи, що також збереглися донині. Наприклад, на жалуваній грамоті Суассонському абатству міститься її власноручний підпис кирилицею "Анна ръина" ("Анна королева"). І в древлюційній історичній науці трапляються свідчення, що Анна у Франції мала і друге ім'я - Агнеса. Російський історик Лобанов-Ростовський відзначив цілу низку документів Франції, на яких ім'я Анни (Агнеси) написано латинськими буквами. Ці акти відносяться до часу правління як Генріха I, так і Філіппа I - чоловіка і сина Анни Ярославни.

У подальшому королева-мати зі своїми дітьми оселилася в замку Сенліс, що поблизу Парижу.

Опісля знову повернулася до двору Філіппа I. Її підпис з'являється на державних документах поруч із підписом сина. Лише тепер замість "Анна королева " зустрічаємо "Анна мати короля Філіппа". Востаннє її ім'я було на жалуваній грамоті 1075 року. Коли померла і де похована Анна, невідомо. Існує багато версій, одна з яких доводить, що королева повернулася до Києва, де й завершила свої дні в монастирі. Однак переважна частина науковців вважає, що Анна доживала віку і була похована у Франції.

Наповнене розмаїттям подій життя доньки Ярослава Мудрого постає перед сучасним читачем, як сюжет середньовічного роману, сповнений величі єдності грандіозних історичних явищ та особистої людської долі.

Віктор Гусєв, Юрій Калинець,
"День" ◆

14 травня - День матері

Мама, мамуся, нене рідна... З якою теплотою і ніжністю промовляємо ці слова. Від матерів усе прекрасне на землі. Материнська любов не знає меж. Вона, наче вогник у темряві, просвічує нам шлях, зігріває теплотою серця впродовж усього нашого життя, захищає перед бурями і незгодами. Ми вдячні їм за дар життя, жертвенну любов, за недоспані ночі, за молитви до Господа за нас. Місяць травень присвячений нашим матерям. У кожного з нас є три матері: Небесна Матір - Пресвята Богородиця, наша ненька Україна - милий серцю край та рідна мати, яка нас народила і виховала.

"ХГ" ◆

Свято матері

Гей, заграйте, гори, зашуміть, діброви,
Прибереться, нивц, красно та багато, -
Задзюрчіть, потоки, заведіть розмови
Про святочну днину, про велике свято!

Заспівайте згучно в тихім гаю, птиці,
Гомоніть з вітрами, польовій квітц,
Задзвоніть, дзвіночки, рожі, всі косиці,
Заспівайте хором, українські діти!

А кому ж то грати та кому співати?
Знає се діточе чистее серденько:
Нині Твое свято, наша рідна Мати,
Будь благословенна, Українська Ненько.

Ти ж себе жертвуеш, повная любові,
Для дочки, для сина, рідної дитини,
Не жалієш силц, труду, ані крові,
Будь благословенна нинішньої днини.

Що Тобі принести за Твою посвяту -
Вдень і в довгу нічку, як взимі, так вліті?
Наше юне серце Ти прийми в заплату,
Будь благословенна між усіми в сеті!

І прийми в сю днину щирій привітц,-
Най Бог дасть потіху з нас Тобі діждати,
Най Тобі й Вкраїні служать Твої діти,
Будь благословенна, Українська мати!

Юра Шкремелях

ЗА УКРАЇНЦЯМИ

СЛОВАЧЧИНА:
Свидник

Резолюція наукової конференції „Десять років демократії - здобутки і втрати",
Свидник, 16-17 червня 2000 року

1. Міжнародна наукова конференція "Десять років демократії - здобутки і втрати", яку організували Європейський конгрес українців. Союз русинів-українців Словаччини, Державний музей українсько-руської культури у Свиднику, Кафедра української мови та літератури Філософського факультету Пряшівського університету та Наукове товариство ім. Шевченка у Словаччині, заслухала доповіді про лемків в Україні та стан культурно-національного життя українських національних меншин поза кордоном України та про вплив демократизації на національний розвиток українців Карпатського регіону. Учасники конференції з підвищеним інтересом заслухали також виступ представника Уряду України про ставлення України до національно-політичних процесів в Карпатському регіові, оглянули виставку художніх робіт Ореста Дубая "Графіка і живопис" та виставку української книжкової та журнальної продукції останніх років.
2. Учасники Конференції визнають організацію такої конференції дуже актуальною, бо на ній дізналися як про спільні так і про індивідуальні проблеми українських громад в різних країнах світу, про ставлення різних держав та Україні до названої проблематики.
3. У доповідях Конференції переважали факти та аргументи про погіршення становища українських громад в окремих країнах проживання, але й факти про намагання окремих держав, /Хорватія, Угорщина/, демократично рішати проблематику нацменшин та сприяти збереженню та позитивному розвиткові української культури в тих державах.
4. Учасники Конференції стверджують, що в занадто критичному становищі опинилася на сучасному етапі українська нацменшин в Словаччині, де як державні органи так обидві церкви - православна та, зокрема, грекокатолицька - скоріше прагнуть повної асиміляції та остаточної ліквідації тої меншини ніж збереження її культури та позитивного її розвитку. Беручи до уваги наведені факти учасники Конференції звертаються до вище згаданих органів і церков допомагати українській національній меншині Словаччини вільно розвиватися в усіх галузях культурно-національного життя.
5. Учасники Конференції позитивно зустріли інформації про те, що СКУ та ЕКУ приступають до активної допомоги українським громадам у державах поза Україною, перед усім правдивим інформуванням міжнародних організацій про справжній стан життя українських національних меншин в окремих країнах. Заслухали також інформацію про наміри української держави допомагати в тій складній, проте занадто важливій справі як для подальшого життя українських нацменшин так і для розвитку всього українського народу. Одночасно висловлюють бажання, щоб уряд України активно взявся за діючу допомогу тим громадам, - частинам її народу, які протягом тисячоліть зберегли ознаки свого походження, - мову, культуру, релігію, - відчувають приналежність до свого українського народу, бо було б непробачною історичною шкодою, коли б саме в наш час вони втратили свої здобутки історичної ваги. Зокрема подбати, щоб и книжкові та журнальні видання можна було дістати за нормальних умов та по доступних цінах.
6. Учасники конференції підкреслюють необхідність ще тіснішої співпраці між організаціями українських національних меншин у країнах Європи та координації такої співпраці з боку СКУ, ЕКУ, УВКР та державних і наукових установ та організацій України. Зокрема потрібна комунікація з представниками організацій чи окремими людьми з відмінними поглядами на справу.
7. Учасники Конференції підкреслюють велике значення необхідної дійової допомоги українській молоді, яка проживає в державах поза Україною, оскільки без її свідомого виховання та активної підготовки до майбутньої діяльності справа нацменшин заникне.
8. Учасники Конференції просять МЗС України вимагати від окремих країн та ЗМІ вживати офіційні назви України, й народу та установ і відповідно реагувати на порушення норм.
9. Учасники Конференції засуджують політичний русинізм як явище, яке шкодить Україні та діяльності української діаспори.
10. Для допомоги українській діаспорі та автохтонному українському населенню поза межами України необхідно з її боку докласти всіх зусиль щоб реалізувати програму "Допомога діаспорі 2000" та "Допомога діаспорі 2005", особливо забезпеченям трансляції українського телебачення на територію поза межами України, на якій живе українське населення.
11. Учасники Конференції звертаються до найвищих представників України з проханням звертати при офіційних міжнародних зустрічах більше уваги українським національним меншинам у країнах їхнього проживання, зокрема проблемам українського автохтонного населення хоч би в такій мірі, як це роблять уряди Словаччини, Угорщини, Росії у відношенні до своїх меншин.
12. Закордонні учасники Конференції висловлюють подяку організаторам Конференції, зокрема Музею українсько-руської культури у Свиднику, за її добру підготовку та успішний її хід. Просять докласти всіх зусиль з боку співорганізаторів Конференції, щоб матеріали Конференції були як найскоріше видані і стали доступними широкому колу представників українських організацій.

Свидник, 17 червня 2000 р.

Учасники Міжнародної наукової конференції „Десять років демократії - здобутки і втрати"

ПОЛЬЩА:

19-ий фестиваль церковної музики відбувся у Гайнувці білостоцького воєводства.

Тридцять три хори з різних країн світу випередив український чоловіий хор "Орфей" Державного університету Львівської політехніки, який отримав перше місце.

Обвінчаний лаврами виступив "Орфей" на гала-концерті, а згодом завітав до Кракова.

-рея- ◆

Щиросердечно запрошуємо Вас взяти участь у Всеукраїнській прощі до Зарваниці, що відбудеться у днях 22-23 липня 2000 р.Б.

У чудотворному Марійському місці українська Греко-Католицька Церква урочисто святкуватиме 2000-ий ювілей народження Господа нашого Ісуса Христа.

Щиро віддані у Христі Господі

Любомир Гузар - єпископ-помічник глави УГКЦ
Михаїл Сабрига - єпископ-ординарій Тернопільської єпархії
о. М. Василь Семенюк - голова комітету з святкуванняЮвілею 2000 року Божого

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ПРОЩІ У ЧУДОТВОРНОМУ МІСЦІ ЗАРВАНИЦЯ

Субота, 22 липня		До 11-ої год. - реєстрація паломників.
		Сповідь
	11:00	Св. Літургія (у церкві, співає хор Патріярха Йосифа Сліпого)
	13:00	відкриття виставки вишивки і художніх виробів (о.д-ра Дмитра Блажейовського, товариства "Вертеп", родини Сенців з Теребовлі), представлення Єпархії
	15:00	Духовні конференції біля каплиці на чудотворному місці
	16:00	релігійний концерт (представлення Єпархії, монаших чинів, згромаджень та семінарій)
	18:00	архиєрейська св. Літургія (в каплиці біля церкви, співає хор Івано-Франківського Катехитично-теологічного інституту)
	21:00	вечірня (очолює архиєрей у співслужінні священників, співає монаший хор)
	22:00	Похід із свічками до чудотворного місця у супроводі духового оркестру
	23:00	Молебень до Матері Божої. Посвячення води (Співає хор Тернопільської духовної семінарії імені Й. Сліпого)
Неділя, 23 липня:	00.00	Хресна Дорога, одночасно в 24.00 відбуватиметься чування, На духовному співочому полі для молоді, - на чудовотворному місці для дорослих.
	5:00	утрення у каплиці біля церкви (співає хор Львівської духовної семінарії імені Святого Духа)
	6.30	Св. Літургія (у каплиці, співає хор Львівської духовної семінарії імені Святого Духа)
	8.00	Акафіст перед чудотворною іконою Матері Божої Зарваницької (співає хор Тернопільської духовної семінарії ім. Й. Сліпого)
	9:00	похід архиєреїв, священиків і вірних у національних костюмах до чудотворного місця з копією чудотворної ікони Зарваницької Матері Божої
	9.30	посвячення собору зарваницької Матері Божої
	10.30	архиєрейська св.Літургія (на чудотворному місці, співає зведений хор духовних семінарій)
	13.30	святковий обід

Українська
Греко-Католицька Церква
Канцелярія Тернопільської
Єпархії

Україна 46000 м.Тернопіль, вул.Сагайдачного, 14
тел.(0352) 22-08-90, факс (0352) 22-24-73

Ukrainian
Greek-Catholic Church
Chancery of the Ternopil
Eparchy

UKRAINE 46000 Ternopil, Sahajdachnoho St., 14
tel (0352) 22-08-90, fax (0352) 22-24-73

Українська ініціатива
в Чеській республіці

11000 Прага,1
вул.Водічкова,30

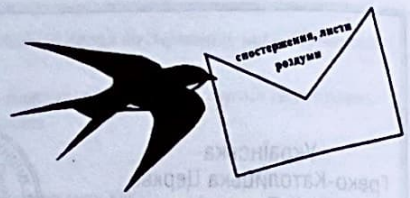
Слава Ісусу Христу !

Впродовж віків віра в Бога давала людям різних віросповідань надію на краще майбутнє. Вже дві тисячі років люди по всьому світі згуртовуються навколо церкви, яку дав нам Ісус Христос. Так і український народ відчувши потребу духовного оздоровлення почав відновляти і будувати нові святині духу і славлячи при цьому ім'я Господа Бога. Так зокрема в Тернопільському єпископаті розпочато будови і знаходяться в системі завершення понад 30 церков. Проте на сьогоднішній день українська громада відчуває гострий брак коштів на завершення і впорядкування цих святинь Духа Святого. Лише крайня необхідність змусила нас звернутися за матеріальною допомогою до Вас і тих свідомих українців, які перебувають поза межами своєї рідної землі і яким не байдуже до розвитку і становлення греко-католицької церкви на Україні. Проте ми прекрасно розуміємо, що організувати збір коштів, а також закупити матеріали, які нам необхідні, знайти фірму де вони продаються, організувати їх відправку на Україну в нашу адресу є вельми дуже складна справа. Тому просимо у Вас лише матеріальної допомоги, а саме надати товару, будівельних матеріалів, які нас цікавлять здійснить фірма «SEBOLD», яка знаходиться в місті Карлові Вари. Організацію відправки товару на Україну бере на себе пан Левицький Іван. У випадку позитивної відповіді на наше прохання ми б хотіли з Вами підписати угоду де будуть вказані всі особливості розв'язання вище вказаних питань.

Віримо і надіємось, що Бог дасть нам сили і наснагу у вирішенні цієї важливої справи, як відновлення духовних святинь наших предків.

З повагою і розумінням

+ Михаїл Сабрига
єпископ Тернопільської єпархії УГКЦ

Сімферополь, 2 травня 2000 р.

Слава Україні !

Вельмишановні земляки наші з Української ініціативи в ЧР, любі читачі часопису "Пороги" !

Вас вітає з Криму Фундація ім. Д. Бурлюка - недержавна неприбуткова культурно-просвітницька організація, яка об'єднує наукову та творчу інтелігенцію м. Сімферополя.

Звертаємось до Вас з проханням розшукати в Празі родичів відомого в Америці і поки що мало відомого в Україні художника-авангардиста Давида Бурлюка (1882-1967), ім'я якого носить наша фундація. Зараз ми готуємо монографію про життєвий та творчий шлях майстра і розшукуємо матеріали про нього.

Нам стало відомо, що в Чехословаччині (У Празі) мешкали рідні сестри художника: Бурлюк-Кузнецова Людмила (1886-1973) та Бурлюк-Фіала Маріанна (1897-1982). Остання ще в 1921 р. емігрувала до Чехії з Росії і була одружена із відомим чеським малярем Вацлавом Фіалою, який у свій час очолював Спілку художників Чехословаччини.

У 1956 р. Д. Бурлюк відвідав Прагу, де була влаштована виставка його картин. Напевно були про цю подію в культурному житті чеської столиці повідомлення в празьких газетах. Можливо, у сестер Давида Бурлюка були діти та онуки, з якими, при можливості, було б цікаво нав'язати контакти.

Не знаємо ми, де поховані, можливо, на Ольшанському кладовищі, там, де й інший наш краян О. Олесь (Кандиба).

То ж ласкаво просимо Вас, дорогі земляки, допомогти нам розшукати архівні матеріали стосовно митця та його родичів у Празі.

Залишаємося з глибокою пошаною та надіємося на допомогу,

Всеволод Седов
голова фундації

Наша поштова адреса: Фундація ім. Д. Бурлюка
вул. Рози Люксембург, 1, а/с 1471
95 000 Сімферополь
Крим-Україна

Від редакції:
Просимо наших читачів та інших осіб, які матимуть інформацію про сім'ю Давида Бурлюка, повідомити нас за адресою наведеною у тиражі або факсом. Дякуємо.

Українська патріотка з "РУСИНСЬКОГО" роду

/до 90-ої річниці народження і 5-их роковин смерті Ольги Тупиці-Остапчук/

Народилася 24 грудня 1910 року в Севлюші-Виноградові, місті під Чорною горою, що немов монументальний свідок історичної правди височіє над рівниною урожайного Потисся.

Щасливе дитинство провела в домі свого діда Василя Чорби /Щерба/, взірцевого господаря, міського радника і куратора церкви. Один дід був представником одного зі старовинних закарпатських родів, які не давали себе зламати мадяризаційним гнітом; ані підкупити шляхетськими привілеями, і протягом довгих століть затримували в пам'яті спогад про давню приналежність свого народу і своєї землі до Київської держави та її "руського" народу й особливо про свою спорідненість із галицькими русинами-як себе ці пізніше чи не найбільш свідомі українці називали ще початком нашого сторіччя-бо саме з ними залишалися закарпатці в зв'язку найдовше, про що крім постійних церковно-культурних контактів символічно пригадував і синьо-жовтий герб галицького князя Льва, прийміщений на будинку ратуші близького від Севлюша міста Берегова. Однак перші відкриті прояви національної свідомості гордих одиниць як і національного відродження решти населення уможливив тільки дух відносної свободи, що запанував після розвалу Австро-Угоршини.Тоді - хоч і загальне спонтанічне бажання приєднатися до самостійної України /яскраво продемонстроване 21 січня 1919 року в Хусті/ через катастрофу визвольних змагань українського народу не здійснилося; розвиток національного життя вже таки не можна було спинити.

У 20-их роках і з-під мурів історичного Канькова на узбіччі Чорної гори, де почала сходитися місцева молодь, відважно розлетілися до широкого краю привабливі українські пісні. Молоді мріяли про працю над собою, службу народові,та світле майбуття соборної вітчизни. І між цими ентузіастами, розуміється, не могло бракувати Ольги Тупиці. Закінчивши горожанську школу в Севлюші, вона мала намір здобувати систематичну освіту педагогічного напрямку, але ці плани треба було скоротити з огляду на важку службову травму батька-жертвенного працівника кримі-нальної поліції - і передчасну смерть цієї надзвичайно чесної людини, між іншим улюбленого охоронця українських студентів берегівської гімназії.

Нестача фінансів змусила Ольгу обмежитися до торговельної школи та вчительських курсів у Мукачеві. Учителювала на Іршавщині, Мукачівщині та Рахівщині а саме в Макарові, Великих Лучках, Рахові, Требушанах /Ділове/. У Великих Лучках познайомилася з учителем Володимиром Остапчуком, за якого в тодішньому місці перебування відомої родини Остапчуків Страбічові під час різдвяних свят у січні 1933 року вийшла заміж. Будучи вчителькою в Великих Лучках, пережила протягом календарного 1931 -32 року своєрідний перебіг підручникового плебісциту.Розходилося про вибір підручника мови навчання для основної школи.Тоді досконало орієнтовані учні Ольги Тупиці - свідомі прихильники правильної граматики д-р. Івана Панькевича, побудованої на живій мові - з власної ініціативи рішили офіціально накинену "Русинську граматику" Сабова зі штучним церковнословянським "язичієм" безпощадно втопити в болоті перед вікнами москвофільського "батюшки",в центрі села! Такий інцидент міг молоду вчительку цілком зруйнувати, але на той раз їй пощастило.

Ольга Тупиця-Остапчук мала великий педагогічний талант, і на цій підставі користувалася неабиякою пошаною як з боку самих учнів-так і громадянського загалу. Успіхи в навчанні чи виховуванні відсталих одиниць міг би їй позаздрити навіть тогочасний славний спеціаліст А. Макаренко... Вона всюди залишала за собою глибокі сліди своєї діяльності. Працювала ревно та віддано не лише в школі, але також на ниві позашкільної освіти: співала в численних хорах, виступала в театрі, писала вірші для дітей.

З вокальних ансамблів Закарпаття, що в них звучав її альт, був мабуть найвизначнішим Рахівський окружний учительський хор, котрим поступово керували диригенти Бонь, Галас, Горщак, Шерегій, але на високім рівні стояли і місцеві хори Вел. Лучок /диригенти: Лютак, Мандзюк, Пуглик, Д. Остапчук/, Рахова/Катеринюк/, Берлебаша/Сидор/, Требушан-Ділового/Пасулькаю Підмалівський, О. Тафійчук./ На превеликий жаль бурхливий культурний розвиток Закарпаття, завершений створенням Карпатської України, що була першим зародком і могла служити зразком для будування всеукраїнської держави, насильно перервала мадярська окупація.

Між першими жертвами нацистського режиму були Остапчуки. Дмитра закатовано,Володимира по жорстоких знущаннях у концентраційних таборах вдалося, хоч не без тяжких пошкоджень здоров'я, дружині Ользі врятувати і то завдяки її самозрозумілій мужності - тій самій, з якою доводилося спасати чоловіка на 6 літ пізніше від советських "визволителів" у Чехії. Життя Ольги Остапчук на еміграції /Братислава, Прага, Ст. Болеслав, Караний і - від 1965 року - знову Прага/ було невпинною героїчною боротьбою з екзистенційними труднощами, хворобами чоловіка і власними, непорозумінням оточення, шкільними неприємностями сина Ярослава, що занадто відрізнявся від сірої маси учнів своєю оригінальністю, з переслідуванням зі сторони "амбасадорів" "великого брата" і їхніх на все охочих і здатних посіпак. Не зважаючи на несприятливі умови, Ольга до кінця бО-их-брала автивну участь у житті празьких українців, співала в хорах Буркацького, Росіневич-Щуровської, Приходька, Дудкової, Довговича,Шутка, не вилишаючи навіть екскурсій до Карлових Варів і Свидника.

На початку 70-их років ставало дедалі більше ясним, що дальша товариська чи професійна ангажованість помітної родини/навіть наймолодший Остапчук ще в віці 16 літ звернув на себе перелякану увагу втероризованого середовища своїм обгрунтованим прогнозом неминучого кінця, системи "реального-соціалізмху"/не могла б обійтися без пристосовництва, компромисів або просто згоди на співпрацю з іноземними і домашніми "нормалізаторами", що суперечило б як власному сумлінню так і найліпшим родинним традиціям чесності Тупиць, принципіальності Щербів, ідейності Остапчуків. Тому задля збереження найціннішого - своєї чести - Остапчуки рішилися на внутрішню еміграцію...

І хоч ані це незавидне становище не змогло забезпечити Олі та її синові, що половину свого віку посвячувався лікуванню заслуженої та цінної матері, необхідної міри спокою,вона силою віри в добрий кінець таки поборювала всі перешкоди і все витримувала.

Однак із осягненої перемоги тішилася недовго. Перебувши в 1993 році легкий параліч, який у принципі не виключав можливість повороту до задовільного стану, 25 січня 1995 року неочікувано сконала.

Збіг нещасних обставин став одною з причин сумного факту, що не дочекалася ані подяки за героїчне виконання життям поставлених завдань і показання - згідно з обов'язком справжнього педагога - взірцевого прикладу високої моралі, стільки потрібної нинішньому хаотичному світові для творення Гарантій у зв'язку з відомими загроженнями і просто необхідної щойно визволеному народовідля повного національного відродження й збудування самостійної держави. Вважаємо, що незабування про заслуги такої людини як Ольга Остапчук наложить не лише до наших обов'язків але навіть до передумов самого буття.

Ярослав Остапчук, Прага ◆

Від редакції:
за бажанням збережено авторський правопис та стилістику.

Українська ініціатива в ЧР із сумом повідомляє, що на 75 році життя померла членка нашої організації

Пані Марія Камаритова

Вічна Їй Пам'ять!!!

Sales and Reservations: Husova 5, 110 00 Praha 1
tel.: 420/2/2424 8828, fax: 420/2/2424 8514
SITA: PRG TO 6U

„... А Я СОБІ УКРАЇНКА, УКРАЇНОЧКА..."